Пројекат финансира
Европска унија

Република Србија
Министарство
просвете и науке

ФУНКЦИОНАЛНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАЊЕ ОДРАСЛИХ
ДРУГИ И ТРЕЋИ ЦИКЛУС

друга шанса

ИСТОРИЈА

КАКО ЕФИКАСНО ПРЕДАВАТИ И УЧИТИ ИСТОРИЈУ У ФУНКЦИОНАЛНОМ ОСНОВНОМ ОБРАЗОВАЊУ ОДРАСЛИХ

- водич за наставнике и полазнике -

Пројекат реализују:

GOPA WORLDWIDE CONSULTANTS

dvv international
Institut für Internationale Zusammenarbeit des Deutschen Volkshochschul-Verbandes

ИСТОРИЈА
Водич за наставнике и полазнике
други и трећи циклус

ИЗДАВАЧ
Пројекат „Друга шанса“- Развој система функционалног основног образовања одраслих у Србији који реализује ГОПА Консалтантс (GOPA Consultants)

УРЕДНИК
Проф. др Снежана Медић

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК
Љиљана Вдовић

ШТАМПА
DIA- ART d.o.o.

Ова публикација је израђена уз подршку Европске уније. Садржај ове публикације је искључива одговорност ГОПА Консалтантс (GOPA Consultants) и ни на који начин не одражава ставове Европске уније.

ПРЕДГОВОР

Ова публикација је један од резултата активности на пројекту *Друга шанса – развој система функционалног основног образовања одраслих* који се у образовном систему Србије реализује уз финансијску подршку Европске уније.

Функционално основно образовање одраслих (ФООО) представља у много чему значајну новину у образовном систему Србије и по први пут је системски постављено за потребе образовања одраслих. Функционално основно образовање је изискивало израду новог образовног програма, заснованог на исходима наставе и учења и усмереног ка развоју и успостављању оних компетенција које су одрасломе неопходне да би на одговарајући, лично користан и друштвено прихватљив начин и у разноврсним доменима, од личног и породичног, до радног и друштвеног, одговорио на захтеве на које свакодневно наилази и унапредио квалитет живота и у окружењу у коме живи и ради, и у свом приватном и породичном окружењу.

ФООО је намењено свим одраслим особама изнад 15 година старости који имају потребу да се описмене и стекну основно образовање. Програм ФООО остварује се у основним школама и школама за основно образовање одраслих у којима су школски тимови посебно обучени, у оквиру пројекта *Друга шанса*, за образовни рад са одраслима и имплементацију образовног програма ФООО. Образовни програм у школама остварује се у времену које највише погодује одраслим полазницима и излази у сусрет потребама одраслих да образовање ускладе са својим основним, личним, породичним и радним обавезама. ФООО траје укупно три школске године. У оквиру првог циклуса одрасли полазници завршавају програм који је еквивалентан програму прва четири разреда основне школе и стичу основе писмености. У другом циклусу (V и VI разред) одрасли стичу основе општег образовања. Трећи циклус (завршна година) односи се на завршетак основног образовања (VII и VIII разред) и обуку за одређене послове/занимања.

Наставни план и програм, иако развијен по моделу формалног основног образовања, функционално је прилагођен одраслим полазницима. Садржаји 12 предмета и 2 модула блиско су повезани са икуством, потребама и интересовањима одраслих.

За потребе ФООО посебно је креиран материјал за наставу и учење за сваки предмет и модул као пратећа подршка остваривању наставног програма. Поднаслов ове публикације показује да је она намењена и наставницима који изводе наставу у оквиру програма функционалног основног образовања одраслих и самим полазницима овог програма. Наставницима је намењена као подршка да што ефикасније и квалитетније, сагласно захтевима функционалног основног образовања, организују, планирају, усмеравају и изводе наставни процес, уз пуну сарадњу и учешће полазника. Полазницима је намењена као извор неопходних и значајних информација, али и подстицаја на активно учешће не само у настави функционалног образовања и у процесу учења, већ и преношењем и коришћењем стечених знања и компетенција, у свакодневној, широј животној и радној средини. Шира друштвена и радна средина с разлогом очекују да полазници програма функционалног основног образовања одраслих дају конструктиван и ваљан допринос.

Водич за успешну и квалитетну наставу и учење у функционалном основном образовању одраслих израђен је за сваки наставни предмет и модул у првом циклусу. За сваки предмет и модул који су укључени у образовни програм у другом и трећем циклусу функционалног основног образовања водичи обухватају наставни и образовни програм оба ова циклуса.

Сваки водич садржи осврт на главне елементе образовног програма - опште исходе, исходе наставе одређеног предмета (модула), програмске теме и обавезне садржаје и смернице, предлоге, упутства и налоге за реализацију наставе. Сваки водич садржи и различите материјале за полазнике. Сагласно томе, сваки појединачни водич је састављен од неколико целина.

Водич за наставника и полазника треба да послужи и бољем разумевању процеса образовања одраслих и квалитетној реализацији образовног програма и ефикасном и квалитетном процесу учења.

У водичу су коришћене следеће ознаке:

 – штампани материјал за рад полазника; налази се и на CD- у у фолдеру I; носи ознаку слова T, редног броја теме и броја прилога;

 – фолдер II на CD- у: материјал као подршка за рад наставника; носи ознаку слова T, редног броја теме и броја прилога;

 – материјали за шире информисање наставника;

 – кључне речи одштампане за полазника;

 – посебне напомене;

 – корисни извори, линкови и литература за наставника и полазника; носе ознаку слова T и редног броја теме.

САДРЖАЈ

Увод 6

Циљ наставе и учења историје 7

Општи исходи ФООО и настава предмета историја 7

Исходи наставе и учења предмета историја 10

Преглед садржаја предмета историја 13

Тема 1. Основни појмови историјске науке 17

Тема 2. Друштво, друштвени односи и људска права 23

Тема 3. Држава и државне институције 27

Тема 4. Преломни моменти у историји (прекретнице у историји) 32

Тема 5. Културно-уметничко наслеђе и религије 38

Тема 6. Локална историја 44

УВОД

Историја, као друштвена наука, бави се проучавањем прошлости људског друштва. У складу са главним истраживачким пољем саме науке, прошлост људског друштва представља основни оквир историје као наставног предмета. Савремена настава историје не подразумева само науку о прошлости, већ и оне аспекте који отварају различите друштвене и индивидуалне перспективе модерног човека, неопходне и њему лично, зарад активнијег и квалитетнијег живота у заједници, и за развој стабилног друштва заснованог на хуманистичким и демократским вредностима. Учење историје, разумевање њеног смисла и значаја за полазника и друштво, огледа се поред конкретних фактографских и знања о догађајима и појавама из прошлости, и у изградњи различитих хуманистичких циљева. Они су рефлектовани у: општим вредностима – удео историјске свести у изградњи хуманистичког система вредности, који подразумева читав корпус ставова и вредности оријентисаних ка изградњи или усавршавању друштвено прихватљивог облика понашања; личним/ интимним вредностима – од порекла породице, генеалогије, стварања и евоцирања успомена и грађења свести о породичној прошлости; личној/ емпиријској историјској свести – учешће у или присуство догађајима из скорашње прошлости који су се рефлектовали у значајним друштвеним и политичким променама, са историчним обележјима (ратови 90-тих, 5. октобар, државно-политичке, друштвене, економске, културолошке промене у протеклих двадесет година и сл.).

Важност познавања прошлости је вишеструка. Разумевање прошлости као предуслова савремених друштвених, економских и културних токова, омогућава боље разумевање и сналажење у садашњости. Друштва и појединци који немају одговарајући, на ваљан начин изграђен однос према својој прошлости и историји, могу запасти у веома опасну ситуацију погодну за разноврсне манипулације и злоупотребе које могу имати далекосежне негативне последице. Познавањем основних историјских појава и процеса може се уочити веза између појава из прошлости са појавама из савременог друштвено-политичког или културолошког контекста. Веза појава и збивања из прошлости са савременим тренутком може да одређује или утиче на наш комплексни идентитет (индивидуални, национални, космополитски), као и на одређено наслеђе (технолошко и цивилизацијско наслеђе, културни идентитет, симболику државних празника везаних за одређене историјске догађаје).

Функционални потенцијали познавања историје, поред тога што су усмерени на развијање креативног и критичког мишљења, омогућавају и стварање критичког односа према изворима информација или етаблираним запаљивим националним, верским или културним моделима, митовима и заблудама (стереотипима).

Уз остале наставне предмете, историја доприноси развоју компетенција усмерених на решавање конкретних проблема, развој критичког мишљења, уважавање другачијег мишљења, аргументовано вођење дијалога, учење учења, селекцију и адекватно коришћење информација, изградњу односа према актуелним друштвеним појавама и манипулацијама, поштовању индивидуалних, грађанских, верских, мањинских и других права, стварање друштвене одговорности, ефикасну комуникацију у различитим ситуацијама.

Настава историје не сме да буде средство идеолошких манипулација, пропаганде и приказивања прошлости из искривљене перспективе, нити да тумачење прошлости заснива на проучавању само једног извора информација

ЦИЉ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ИСТОРИЈЕ

Циљ наставе историје је да се полазник упозна са важним догађајима, личностима, појавама и процесима из историје људског друштва и средине у којој живи, као и да развија основне вештине неопходне за грађење одговорног односа према друштву. Овако дефинисан циљ наставног предмета историја могуће је разложити на општи и посебне циљеве наставе историје.

Општи циљ наставе историје је стицање и развијање знања и вештина, обликовање ставова и изградња вредности неопходних за одговорно функционисање у савременом свету.

Посебни циљеви наставе историје у систему образовања одраслих су:

- стицање и развијање знања о појавама, догађајима, процесима и личностима које су утицале и утичу на развој људског друштва и света какав познајемо данас;
- стицање и развијање вештина препознавања историјског простора на карти и повезаности најважнијих појава из прошлости са појавама из садашњости, као и индентификовања основних информација у историјским изворима (сведочанствима из прошлости);
- поштовање сопствене државе, неговање националне културе и традиције, као и културе и традиције других народа;
- пружање подршке за улогу одговорних и активних грађана у савременом друштву.

Дефинисани циљеви наставе историје указују на знања и вештине које треба развијати код полазника, како би боље разумели своје окружење, као и функционисање друштва и државе у којој живе. Посебно је важно развијање функционалних знања остваривањем оних исхода који доприносе формирању конструктивних ставова неопходних за живот и рад у савременом друштву, друштву које познају и чији су чланови. То се посебно односи на начине повезивања и примене знања и вештина у професионалном раду и свакодневном животу, стицање вештина за одговорно делање у демократски уређеном и хуманом друштву заснованом на поштовању људских и грађанских права, као и основних вредности правде, истине, слободе, поштења и личне одговорности.

ОПШТИ ИСХОДИ ФООО И НАСТАВА ПРЕДМЕТА

Исходи су једна од кључних карактеристика програма Функционално основно образовање одраслих (ФООО). Дефинисани су на два нивоа – општи исходи наставног програма и посебни исходи, исходи за наставне предмете. Овако постављен наставни програм подразумева да је један од основних задатака наставника да остварује исходе, како опште тако и посебне.
Настава историје у програму Функционално основно образовање одраслих заснива се на општим исходима и циљевима, исходима и садржајима наставног програма предмета Историја. Општи исходи нису изоловани, већ су саставни део укупне реализације наставног програма, остварују се на сваком часу и то тако да се повезују и усклађују са исходима предмета.

Општи исходи наставног програма ФООО су:

Језичка писменост
Ослањајући се на знања и вештине стечене у настави Српског/ матерњег/ језика овај исход остварујете на сваком часу и при остваривању свих предметних исхода. Остварујете га тако што полазнике подстичете: на разговор (теме могу бити о некој историјској појави/ догађају/ личности или прочитаном тексту из приручника/ новина/ књиге); да описују (слику/ цртеж/

фреску са историјском тематиком); да читају (текст са историјском садржином или текст из новина); да записују у свеску (преломни моменти у историји људског друштва, имена и презимена значајних личности, места одигравања важних догађаја...). У разговору, описивању, записивању инсистирате на реченицама. Не дозволите да полазници користе „лаконски говор".

Математичка писменост
Иако историја и математика на први поглед немају много заједничког, нити су међусобно блиско повезане, основне елементе математичке писмености је могуће и користити и унапређивати на часовима историје, и то не само кроз рачунање времена, већ и кроз оспособљавање полазника да се сналазе на карти (да знају да прочитају легенду), да табеларно, поштујући хронолошки приступ прикажу најзначајније догађаје из сопственог живота или живота породице.

Основе научне писмености
Остваривање овог исхода је важно за наставу историје, јер доприноси упознавању полазника са знањима до којих је историјска наука дошла на основу проучавања и тумачења историјских извора, као и рушењу стереотипа који често оптерећују и свест и осећања људи, па тиме и њихову умешност у резоновању и разумевању догађаја чији су савременици, учесници или сведоци. Инсистирајте на сазнањима до којих је дошла наука (нпр. постанак света и човека), посебно историјска јер на тај начин заједно са другим предметима учествујете у обликовању њихове свести да појаве у природи и друштву имају своје законитости које су научно утемељене. Истовремено инсистирањем на научној утемељености доприносите рушењу стереотипа и празноверја.

Дигитална писменост
У свету информационих технологија неопходно је поседовање и ове врсте писмености, што подразумева коришћење рачунара за писање, прављење табела у које поштујући хронолошки принцип уписују значајне/преломне моменте из личне/породичне/опште и националне историје. Сагласно потребама наставе историје и интересовањима полазника упућујете их да на интернету траже информације о некој појави/догађају/личности и очекујете да информације представе.
Овај пример показује како истовремено код полазника остварујете исходе као што су дигитална писменост (употреба рачунара и интернета), језичка писменост (читање и разговор о информацијама), математичка писменост (читање година и векова/бројчаних података) и исходе који се односе на историјске изворе (информација као извор), хронологију (време о коме сазнајемо на основу информације), појмове из историје цивилизације, догађаје/личности из националне/опште историје.

Управљање сопственим учењем
Овај исход подразумева да полазник планира и ефикасно користи школске часове као време за учење, да разуме шта зна, а шта не зна, да научи да планира и да остварује планове у вези са учењем, да користи стечене информације и да, сагласно својим потребама, тражи и налази нове информације, да нова знања повезује са постојећим знањима и искуствима, а тиме их надограђује и унапређује. У остваривању овог исхода школа и наставник пружају полазнику један од главних подстицаја за учење и то избором занимљивих, за полазникове свакодневни живот значајних тема, као на пример оних које се односе на људска права и институције којима се обраћа када су права угрожена или ускраћена.

Решавање проблема
Пожељно је полазнике стављати у ситуацију да размишљају и промишљају о неком догађају, појави или поступку неке личности. На пример, да ли је српска војска доживела пораз на Косову

1389. године, коју титулу је имао Лазар Хребељановић и да ли назив вина *Цар Лазар* одговара историјској истини, да ли је Краљевић Марко био велики борац против Турака како га описује народни певач. Решавање ових питања у којима се историја преплиће са народним стваралаштвом доприноси рушењу стереотипа (нпр. Српско царство је престало да постоји 1371. када је умро последњи цар – Урош Немањић, а не током боја на Косову како каже народни певач), стицању трајних знања (кнез Лазар – зашто је имао ову титулу и ко му је дао титулу цара и зашто), али и уочавању значаја решавања проблема у свакодневном животу. Решавање проблема, а не њихово одлагање или нерешавање је један од предуслова да се промени и унапреди постојеће стање (нпр. укључивање у образовање као један од предуслова за запослење).

Социјална интеракција и сарадња са другима
Полазницима, на примерима из прошлости, треба показати да је сарадња међу народима и државама била од великог значаја за развој људског друштва. Могући примери: Антанта (шта представља и зашто је основана, који су њени резултати), Антихитлеровска коалиција, стварање САД, уједињење немачких државица, настанак Краљевине СХС. Ове примере из прошлости људског друштва пожељно је искористити да се полазницима укаже на то да ни они нису препуштени сами себи (пример како држава води рачуна о њиховом образовању и омогућава им да се образују како би задржали посао или како би га променили или како би стекли услов да се запосле). Због тога је важно да, у оквиру тема, активности буду осмишљене тако да се реализују у групи у којој сваки појединац има своју улогу и доприноси постизању резултата групе.

Грађанска одговорност у/за демократију
Под овим исходом подразумева се одговоран однос према друштву и држави (поштовање закона, очување животне средине, излазак на изборе, плаћање пореза и рачуна), солидарност према појединцима који су другачији, спречавање појава као што су фашизам, ксенофобија, давање доприноса изградњи грађанског друштва**.**

Здравствене компетенције
Преко примера из прошлости људског друштва (борба са болестима као што су куга и колера, тифус и туберкулоза, значај проналаска пеницилина...) усмеравајте полазнике на важност поседовања здравствене културе и познавања начина којима се спречавају велике епидемије и болести.

Еколошке компетенције
На часовима историје ове компетенције је могуће градити путем примера као што су: последице атомске бомбе на животну средину Хирошиме и Нагасакија, последице рата у Ираку на становништво, природу и културну баштину, како је човек кроз историју доприносио очувању, али и уништавању животне средине (употреба хемијских средстава, крчење и сечење шума, начини експлоатације руда, коришћење прљавих горива и сл).

Иницијативност и предузетништво
Утичите и подстичите полазнике да самостално иницирају разговор или истраживање на тему која их интересује из прошлости људског друштва, да се самостално организују и представе неки догађај/појаву/личност из прошлости људског друштва на часовима, или да организовано обиђу локалитет у крају где живе.

Културна свест, мултикултуралност и креативност
Наведени исход је повезан са скоро свим исходима наставе историје и доприноси подстицању оних понашања и ставова полазника у којима постоји спремност да се прихвате други и другачији, да се уважава културно наслеђе својих суседа који нису исте вере и националности.

Језичка, верска и национална разноликост Србије доприноси њеној богатој културној баштини и о томе треба стално са полазницима разговарати и указивати им на то културно богатство**.**

ИСХОДИ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ИСТОРИЈЕ

У конципирању наставног програма предмета Историја аутори су пошли од претпоставке да полазници поседују одређена предзнања о прошлости људског друштва, али и од потребе да им се разјасне одређене основне историјске и друштвене појаве са којима се сусрећу у свакодневном животу као што су: друштво, држава, устав, закон, скупштина, влада и људска права. Због тога је наставни програм компонован тако да се историја изучава првенствено преко појава и догађаја који су и данас присутни у традиционалном или измењеном облику, чиме се прошлост актуелизује кроз савремене, полазницима блиске појаве, а учење историје постаје смислено и конкретно.

Исходи за наставу историје дефинисани су тако да се код полазника развијају не само основна кумулативна знања о прошлости, већ и вештине које се граде кроз историју као хуманистичку науку. Посебна знања и вештине односе се и на употребу хронологије, разумевање функционисања друштва, организацију државног уређења, постојање и домете људских права, улогу личности, као и на значајне појаве и процесе из прошлости људског друштва. Од посебне је важности, што је предвиђено дефинисаним исходима, да полазник стекне знања и вештине које ће му помоћи да протумачи текст у новинама, да разуме своја грађанска права, зашто треба да гласа на изборима, да познаје управну организацију државе, да препозна пропагандне садржаје, идеолошки дизајниран друштвени програм, механизме превенције злочина, насиља и елемената тоталитарних режима.

Исходи усмеравају наставника на то шта полазник треба да познаје, препозна, наведе, уочи, примени; која специфична знања и вештине су потребна за даље учење и ефикасно деловање у животу.
Дефинисане исходе можемо према знањима и вештинама које градимо код полазника да поделимо у неколико група:

- исходи којима се стичу основна знања и вештине потребне за препознавање и разумевање појава/догађаја/личности из прошлости и садашњости;
- исходи који се односе на разумевање конкретних догађаја у прошлости посредством тумачења историјских извора;
- исходи који се односе на појаве, догађаје и личности у општој и националној историји.

Исходи којима се стичу основна знања и вештине потребне за препознавање и разумевање појава/догађаја/личности из прошлости и садашњости
По завршетку основног образовања полазник/ца ће умети да:

- **правилно употребљава појам *историја*;**
- **наведе, препозна и разврста историјске изворе на материјалне и писане;**
- **именује, разликује и правилно употребљава (примењује) основне временске одреднице (датум, деценија, век, миленијум, ера*)*;**
- **наведе поделу прошлости на праисторију и историју;**
- **именује, поређа по редоследу, опише и разликује историјске периоде (стари, средњи, нови век и савремено доба);**
- **препозна простор на историјској карти;**
- **примени знање из историје на историјској карти (приказује на којем простору су се одиграли најважнији догађаји из локалне, националне, регионалне и опште историје).**

Преко ове групе исхода полазник се упознаје са различитим значењима појма историја, са предметом проучавања историје као науке и наставног предмета, са улогом и значајем хронологије у процесу реконструисања и тумачења прошлости, као и са остацима прошлости (историјски извори) и њиховом улогом у реконструкцији догађаја или живота неке личности. Ова група исхода полазника оспособљава да реконструише неки догађај из личне или породичне прошлости, да може да прати редослед догађаја у тексту који чита, чује у медијима или у разговору са члановима своје породице или пријатељима. Такође, ова група исхода доприноси да о појавама и догађајима из свакодневног живота полазник размишља кроз тражење одговора на питања ко, када, где и на основу чега.

Исход који се односи на разумевање конкретних догађаја у прошлости посредством тумачења историјских извора

По завршетку основног образовања полазник/ца ће умети да:

- **прикаже, на одабраним примерима, да један историјски догађај/ личност може различито да се тумачи (Косовска битка/ Вук Бранковић...);**

Овај исход доприноси да се код полазника првенствено граде вештине за читање и разумевање прочитаног текста, а и историјских извора, односно оспособљава полазника да у тексту као извору или другим расположивим изворима пронађе потребне информације, као на пример: ко је аутор извора, када је настао, коме је посвећен или чему је посвећен, шта је главна тема, ко су главни актери, који су главни догађаји, шта битно им је претходило и сл. Такође, полазник се упознаје да за реконструисање онога што се догодило у прошлости може да користи оно што је написано/ записано (писани извори), направљено (материјални извори), снимљено (аудио-визуелни извори) или оно што чује у разговору са савременицима догађаја или што је у сећању народа и преноси се генерацијама усменим путем. Тако се полазницима може показати да историчари масовно насељавање Срба на територију данашње Војводине тумаче на основу писаних докумената који се чувају у архиву (повеље хабзбуршких царева о дозволи да се Срби населе на том простору), надгробних споменика, споменика подигнутих у појединим местима, сећања која се преносе генерацијама. Истовремено, тај догађај је био и инспирација уметницима – роман Милоша Црњанског *Сеобе*, слика Паје Јовановића *Сеоба Срба,* позоришна представа *Сеобе*. На основу тог примера полазнике треба подстаћи да реконструишу породичну прошлост користећи као извор информација фотографије и албуме (уколико постоје), изводе из матичних књига рођених и умрлих или надгробне споменике, као и разговор са члановима породице.
Такође, ова група исхода указује полазнику да исти догађај може да се тумачи на различите начине, а то оспособљава полазника да разуме вести које чује у медијима, односно да разуме различита тумачења истог догађаја у различитим медијима, да препозна пропагандни текст или говор.

Исходи који се односе на појаве, догађаје и личности у општој и националној историји

По завршетку основног образовања полазник/ца ће умети да:

- **препозна значење основних појмова из историје цивилизације (друштво, држава, монархија, република, аристократија, демократија, скупштина, устав, народ, људска права, рат, геноцид/ холокауст, револуција, сеобе, писмо);**
- **наведе најважније догађаје, личности, појаве и процесе из опште историје;**
- **наведе најважније догађаје, личности, појаве и процесе из националне историје;**
- **уочи повезаност националне, регионалне и светске историје – на најзначајнијим примерима (Велики рат, Други светски рат);**
- **препозна повезаност неких најважнијих појава из прошлости са појавама из садашњости (сеобе, демократија, република, скупштина и др.);**
- **наведе узроке и последице неких најважнијих историјских догађаја у националној**

и општој историји (Сеоба Срба 1690. године, Француска револуција, Српска револуција, Велики рат...);

- **опише значај и покаже одговоран однос према историјском и културно-уметничком наслеђу;**

Ова група исхода доприноси да полазник познаје основне појмове (друштво, држава, скупштина, влада, краљ, председник, монархија, република, сеобе, писмо, култура, олимпијске игре, пирамида, храм, манастир, црква, људска права), догађаје (појава писма, првих држава, олимпијских игара, хришћанства, ислама, сеоба народа, велика открића: научна, технолошка, географска, грађанске револуције и борба за људска права, Први и Други светски рат, Хладни рат), личности које су утицале на појаве и догађаје у општој и националној историји (Александар Велики, цар Константин, Стефан Немања, Сава Немањић, Стефан Душан, Наполеон Бонапарта, Карађорђе, Милош Обреновић, Петар I Карађорђевић, Хитлер, Мусолини, Стаљин, Ј.Б.Тито, Горбачов, Буш), као и да препозна повезаност појава из прошлости са појавама из садашњости (република, монархија, скупштина, закон). Исходи из ове групе учествују у изградњи опште информисаности полазника.

ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА

Наставни програм предмета Историја чине циљ, исходи, обавезни и препоручени садржаји. Наставни садржаји су формулисани у складу са циљем и исходима и груписани су у шест тема. Теме и садржаји у оквиру тема су тако формулисани да омогућавају полазнику стицање основних знања из историје људског друштва, а наставнику омогућавају остваривање дефинисаног циља и исхода.

Табеларни приказ тема					
Тема 1. Основни појмови историјске науке	Тема 2. Друштво, друштвени односи и људска права	Тема 3. Држава и државне институције	Тема 4. Преломни моменти у историји	Тема 5. Културно-уметничко наслеђе и религије	Тема 6. Локална историја

Садржаји у оквиру тема су обавезни садржаји и намењени су свим полазницима. Поред ових садржаја у наставном програму постоје и напредни садржаји намењени оним полазницима који показују веће интересовање за историју као наставни предмет, који желе да науче више само о одређеним појавама/ догађајима/ личностима или оним полазницима који покажу интересовање за наставак школовања. Као наставник имате слободу да ове садржаје допуните и другим садржајима у зависности од интересовања и потреба полазника.

Зашто овако дефинисане теме?

У промишљању тема за наставни предмет Историја, аутори су кренули од питања као што су:

- Коме је програм намењен и какве су потребе одраслих полазника, односно шта је потребно да одрасли полазник познаје из прошлости људског друштва, које вештине су му потребне да би стечено знање могао да примењује, а све у циљу бољег разумевања света у коме живи, друштва коме припада, као и бољег разумевања функционисања државе и њених институција;
- Како остварити дефинисан циљ и исходе – које су то теме и садржаји које би на најефикаснији начин допринели да код полазника развијемо основна знања из прошлости људског друштва, али и вештине за активно функционисање у друштву и држави, за улогу активног грађанина који самостално доноси одлуке које се односе на сопствену будућност или на будућност породице, окружења, друштва и државе у целини.

Програм обликован кроз наведене теме омогућава полазнику да изгради целовиту слику о прошлости људског друштва, да прошлост не сагледава само из угла догађаја, ратова, година и знаменитих личности, већ да је сагледава из угла културног развоја и напретка друштва, утицаја религије на живот обичног човека, из угла људских права. Истовремено, дефинисане теме и примери из прошлости доприносе оспособљавању полазника да препознаје појаве и у садашњости, као на пример расизам, нетолеранцију и злочине.

Начин на који су обрађене и структурисане теме омогућавају поступно увођење полазника у учење о прошлости људског друштва, као и објашњење кључних појмова – време, простор, историјски извори, друштво, људска права, држава и њене институције, култура и религија.

Наставни програм предмета Историја је тако осмишљен да у другом и трећем циклусу постоје исте наставне теме, али се њихови садржаји разликују у зависности од циклуса у коме се теме обрађују. Садржаји су дефинисани у односу на опште и посебне исходе, уз примену хронолошког приступа.

Опис тема

Основни појмови историјске науке је тема која полазнике уводи у историју као наставни предмет и упознаје их са основним елементима историјске науке и начина проучавања прошлости. Историчари реконструишу прошлост тражењем одговора на питања како и зашто, а та питања полазницима омогућавају да спознају важност познавања историје, као и да боље разумеју време у коме живе.

Садржаји су тако осмишљени да омогућавају остваривање исхода којима се полазник оспособљава да препозна значај времена, простора и историјских извора како би био у стању да самостално реконструише догађај, како из личног, тако и живота заједнице којој припада. Истовремено се учи да има критички однос према информацијама са којима се свакодневно сусреће, а нарочито стицањем вештина тумачења различитих извора информација, полазник се оспособљава и образује за одговоран и самосталан живот у заједници и савременом друштву.

Исходи и садржаји ове теме су темељ Историје као наставног предмета и омогућавају остваривање других исхода и садржаја. Они се не реализују само на почетку учења Историје као наставног предмета, већ се исходи ове теме остварују кроз оба циклуса и на сваком часу.

На крају трећег циклуса полазници треба да правилно употребљавају појам историја, да именују, разликују и правилно употребљавају (примењују) основне временске одреднице (датум, деценија, век, миленијум, ера), али и да разумеју значај времена у процесу реконструисања неког догађаја, да прецизно одговоре на питање када се нешто догодило, појавило, одиграло, као и да одговоре где се нешто одиграло, појавило и на основу чега то знамо.

Друштво, друштвени односи и људска права је тема која има за циљ да полазници стекну основна знања о томе шта је друштво, ко су његови чиниоци, како се друштво развијало, шта подразумева појам људска права, како су се ова права развијала током прошлости људског друштва, али и садашњости. Посебно је важно да полазник буде упознат са документима која се односе на људска права, као и са институцијама које се баве заштитом људских права и којима може да се обрати уколико су његова права угрожена. Поред тога, садржаји теме су тако дефинисани да доприносе оспособљавању полазника да препозна појаве у друштву као што су ксенофобија, нетолеранција, расизам, злочин против човечности.

У реализацији ове теме препоручујемо разговор са полазницима, ослањање на њихова искуства, али и на знања стечена у другим предметима, посебно у предмету Одговорно живљење у грађанском друштву.

За полазнике који показују веће интересовање за ову тему, који желе да прошире своја знања или који желе да наставе образовање у средњој школи, аутори су предложили напредне садржаје којима се ова теме може допунити. Уколико сви полазници покажу интересовање за развој друштва током прошлости, али и садашњости, можете да одаберете један од понуђених напредних садржаја и да тако свим полазницима омогућите боље познавање појава које се односе на развој људског друштва.

Држава и државне институције је тема која доприноси упознавању полазника са појмом држава, њеним историјским развитком, као и са институцијама државе. Познавање институција државе и начина како држава функционише, омогућава полазнику да разуме појаве и процесе који се дешавају у држави данас, али и да зна коме треба да се обрати како би решио неки лични проблем. Поред појма држава у оквиру ове теме полазник ће упознати и појам демократије, републике, монархије, империје, појмове који се сврставају у категорију основних појмова из историје цивилизације.

Ова тема заједно са претходне две чини јединствену целину која је добар увод за теме које следе. Исходи и садржаји ове теме полазника оспособљавају да разуме како држава функционише, које су основне државне институције и шта оне раде, као и да упозна историјски развитак

држава и државних институција и да препозна корене данашњих државних институција у прошлости.
У реализацији теме важно је стално разговарати са полазницима и уважавати њихова искуства. Разговор треба фокусирати на појмове са којима се свакодневно сусрећу (држава, председник, премијер, скупштина, влада, суд, демократија) и који имају своје корене у прошлости. Такође, важно је стално користити карту и на њу усмеравати полазнике како би стекли и просторну димензију. Код коришћења карте предлажемо географску карту која приказује садашње просторно стање, а у разговору им указивати шта се на одређеном простору некада у прошлости налазило.

Преломни моменти у историји је тема која омогућава полазницима да се упознају са прекретницама у прошлости људског друштва као и са њиховим последицама. Историја људског друштва испуњена је значајним појавама, процесима и догађајима који су мењали свет. Некада су прекретнице видљиве тек када се појаве, а процеси и догађаји доведу у међусобну везу. Прекретнице нису карактеристичне само за прошлост, већ су својствене и савременом друштвеном тренутку.
Полазницима кроз приказ појава и процеса као што су сеобе, револуције, ратови, открића, културолошке и религијске појаве треба приближити многе промене које су се десиле током прошлости, а које се одигравају и данас. Тако на пример, сеобе показују како се на одређеној територији мењала етничка структура која је често доводила, а и данас доводи до демографских, културолошких и религијских промена. На пример, сеобе Европљана на америчке континенте, насељавање Арбанашких племена на Косово и Метохију, насељавање Срба на територију Јужне Угарске, друштвене промене у Француској после револуције 1789. године, промене у Србији после петооктобарских догађаја и слично. Важно је нагласити да су све ове прекретнице и данас видљиве у друштву (пример француске револуције из 1789.), у држави и политици и да се не могу изоловано посматрати. Поред тога, потребно је указати и на улогу човека у овим процесима, појавама и догађајима, а посебно издвојити појединце који су забележени на страницама историје као значајне личности.
Ова тема полазницима омогућава да стекну шире фактографско знање, али и да се упознају са најзначајнијим процесима, појавама и догађајима из прошлости људског друштва, чиме се доприноси изградња слике света као целине.
За оне полазнике који покажу веће интересовање за ову тему, понудили смо напредне садржаје који се односе на узрочно – последичне везе историјских догађаја (узрок сеобе Срба 1690. – масовно насељавање Срба на територију Јужне Угарске – етничка структура Војводине данас) и на улогу личности у изградњи света и друштва у коме живимо (Наполеон, Ајнштајн, Никола Тесла, монах Сава, Милан Обреновић).
У реализацији теме корисно је ослањати се на предзнања полазника и усмеравати их на самосталан рад, као и на она знања до којих је дошла историјска наука, јер у овој теми више него у другим темама потребно је рушити стереотипе и предрасуде са којима полазници долазе из својих средина.

Културно-уметничко наслеђе и религије је тема која има за циљ да покаже како су културе и религије утицале на обликовање друштва и држава у историји, али и на савремени свет. Исходи и садржаји теме су тако компоновани да доприносе изградњи личности полазника која уважава културолошке и религијске различитости. Поред тога, реализовањем исхода предмета преко ове теме полазници се упознају са појмовима као што су: религија, црква, манастир, џамија, катедрала, култура, споменици културе и културна баштина.
У реализацији ове теме полазницима треба показати споменике културе, тражити од њих да размишљају о смислу културно-уметничког наслеђа, са посебним освртом на уметничке

остатке прошлости као историјске изворе информација. Полазницима је важно указати да су културно-уметнички споменици некада једино сведочанство о личностима, појавама и догађајима из историје. Због тога је кроз ову тему веома важно развијати однос одговорности према својој и туђој културно-уметничкој баштини, што подразумева дизање нивоа свести полазника када је у питању верска или национална толеранција. Полазнике треба упознати са најважнијим историјским и културним споменицима Србије који су сврстани у УНЕСКО-ву светску културну баштину.

Локална историја је тема која до сада никада није била заступљена у званичним програмима предмета историја. Аутори су сматрали да је за полазнике ова тема важна јер омогућава систематизацију свега што су полазници учили у претходним темама, а такође омогућава и да полазници самостално истражују, упознају прошлост средине у којој живе и тако сами развијају одговоран однос према баштини.
Садржаји теме су тако осмишљени да омогућавају полазницима упознавање са догађајима, личностима и споменицима локалне средине. Посебно треба обратити пажњу на садржаје као што су: називи места у прошлости, етничке промене у демографском саставу локалне средине, друштвени и економски развој, привредна оријентација на регионалном и локалном нивоу (пољопривредна, занатска, трговачка) и савремени друштвено-политички и економски живот локалне средине, историјска улога или друштвени, културни ангажман личности из локалне средине и др.
Овој теми треба приступити кроз подстицање полазника да сами истражују – да разговарају са својим старијим рођацима, пријатељима, комшијама, са представником верске заједнице, кустосом у локалном музеју, да истражују на интернету (ово могу да раде на часовима дигиталне писмености). Такође, ова тема омогућава да се догађаји из националне историје прикажу кроз два гледишта – до каквих сазнања је дошла историјска наука а шта је остало у сећању које се усменим путем преноси на генерације.

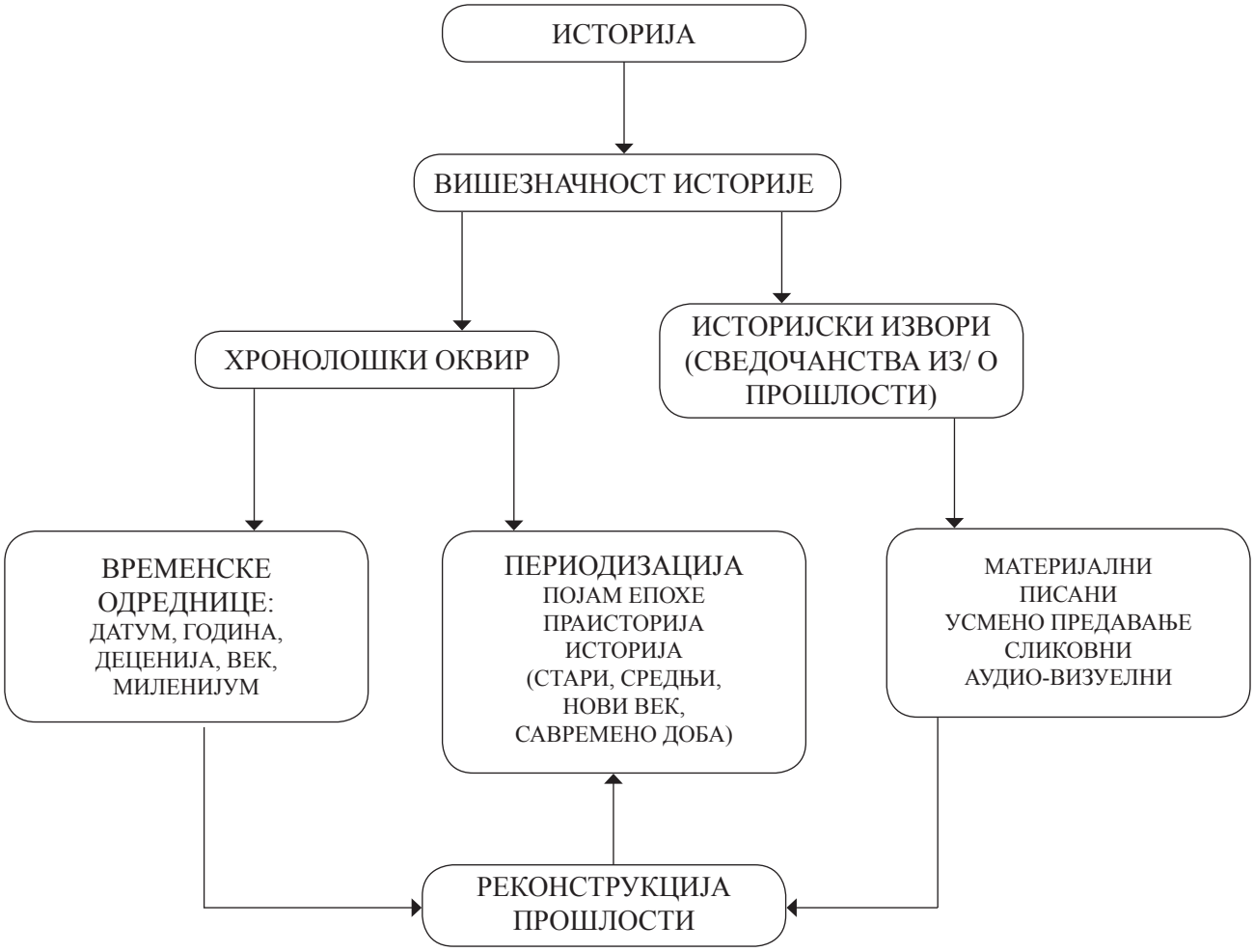
Опште препоруке – препоруке које се односе на све наставне теме

У припреми наставника за реализацију теме и садржаја у оквиру теме сматрамо да је потребно размишљати о следећем:

1. Кога учим историју и шта знам о њима? Полазнике различитих животних доба, различитог предзнања, искуства и интересовања.
2. Са којим циљем улазим у учионицу? Да их научим да су догађаји из прошлости у измењеном облику присутни и данас.
3. Како ћу циљ да остварим? Путем добро изабраних метода, садржаја и наставног материјала.
4. Које садржаје ћу посебно нагласити? Оне који су неопходни за свакодневне животне ситуације, оне који су потребни за изградњу нових знања и вештина.
5. Да ли могу на нешто да се ослоним? Да, на предзнање и искуства полазника.

ТЕМА 1: ОСНОВНИ ПОЈМОВИ ИСТОРИЈСКЕ НАУКЕ

Шематски приказ садржаја у оквиру теме

Основни појмови историјске науке је тема која представља основ за учење и проучавање прошлости људског друштва. Својим садржајима она полазнике оспособљава да препознају и користе основне алатке за реконструисање неког догађаја или појаве или живота неке личности како у прошлости, тако и у садашњости. Садржаји теме пружају одговоре на питања: Шта је предмет проучавања историје као науке? На основу чега проучавамо/ тумачимо/ реконструишемо прошлост? Када се нешто догодило/ одиграло/ појавило?

Концепција структуре теме показује да је основни садржај појам историје и реконструкције прошлости. То значи да полазник треба да зна шта је предмет проучавања историје као науке и наставног предмета, ко су историчари и чиме се баве и шта се учи на часовима историје. Важно је нагласити да се на часовима историје учи оно до чега су дошли историчари реконструкцијом догађаја, појава и процеса из прошлости. На часовима историје се не учи оно што је у сећању народа и што представља легенду, оно што пишу новине, а што нема потврду историјске науке. На пример, појединци тврде да су Срби најстарији становници планете. О томе се говори у новинама, а понекад и у другим средствима информисања и то без правих доказа, али је ова тема погодна за манипулисање оним људима који имају потребу да се осећају и сматрају бољим од других, а и за дневно-политичке потребе.

За реконструкцију прошлости важне су алатке као што су време, простор и историјски извори – сведочанства/ остаци прошлости. Коришћењем ових алатки добијамо одговоре на питања ко,

када, где, на основу чега. Ова питања су полазна питања историчара у процесу реконструкције догађаја из прошлости али и садашњости, а она су важна и за полазника како би боље разумео прошлост своје породице, места, своју личну прошлост или како би се критички односио према ономе што прочита или чује у медијима.

ПРИМЕР НАЧИНА ОБРАДЕ ТЕМЕ 1**. Основни појмови историјске науке**

Ову тему пожељно је обрађивати тако да полазник буде у стању да уочи повезаност свих садржаја. Није пожељно садржаје издвојено приказивати јер тако полазник неће добити повезану, целовиту слику појмова који су неопходни за реконструисање догађаја, живота личности или појава. Како ово можемо да постигнемо? Можемо да постигнемо добрим избором метода рада у учионици. Добар избор метода значи да је потребно рад у учионици прилагодити полазнику, избегавати класично предавање и монолошку методу, већ успоставити такву атмосферу да полазници имају стално могућност да покажу шта знају, а наставник да утврди шта је потребно још да науче. Уколико се активности осмисле на тај начин, настава добија на динамичности, полазници активно учествују у свим активностима и истовремено уче.

Пре него што почнете да реализујете ову тему и да остварујете исходе, предлажемо да утврдите који појмови су полазницима познати, а који нису, које појмове су у стању да објасне а које не.

Постоји више начина утврђивања предзнања полазника.
Полазници могу да читају текст о историји и реконструкцији прошлости и да подвлаче непознате речи, а да потом са њима разговарате о ономе што им је познато и о ономе што им је у том тексту непознато.

  - текст о историји и реконструкцији прошлости

I T1.1. II T1.1.

Предлажемо да за обраду ове теме направите пано на коме ће бити уписани појмови.

Појмови на паноу:		
ИСТОРИЈА	ПРАИСТОРИЈА	ХРИШЋАНСКА ЕРА
ДЕЦЕНИЈА	СРЕДЊИ ВЕК	ПРОШЛОСТ
ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ	САВРЕМЕНО ДОБА	МИЛЕНИЈУМ
ВЕК	НОВИ ВЕК	СТАРИ ВЕК

Полазници читају појмове, а за то време Ви правите табелу на табли (изглед табеле је у наставку текста). Када прочитају појмове на паноу, од полазника тражите да Вам прво наведу појмове који су им познати (уписујете их у колону- познати појмови). Сваки полазник наводи по један појам. Тражите од полазника да објасни значење појма. Уколико не зна, питајте ко зна. Уколико нико не зна, онда Ви објашњавате појам. Када излистате познате појмове, онда прелазите на непознате. Поред сваког наведеног појма напишите његово значење.

Изглед табле

ПОЗНАТИ ПОЈМОВИ	**ДОПУЊЕНИ ИЛИ/ И НЕПОЗНАТИ ПОЈМОВИ**
ИСТОРИЈА – наставни предмет о прошлости људског друштва	ИСТОРИЈА – наука о прошлости људског друштва ИСТОРИЈА – део прошлости и садашњости који је почео појавом писма у IV миленијуму пре нове ере и још увек траје
ПРАИСТОРИЈА – познат појам и могући одговори полазника – оно што је било пре историје; давно време	ПРАИСТОРИЈА – део прошлости који је трајао неколико милиона година; појава човека; припитомљавање животиња, појава земљорадње и сточарства; открића – ватра и точак
	ИСТОРИЈСКИ ПЕРИОДИ Стари век је почео појавом писма и првих држава (IV миленијум пре нове ере) и трајао је до V века (пад Западног римског царства); Средњи век је трајао од V (пад Западног римског царства) до краја XV века (до открића нових култура, народа и континената); Нови век је трајао од краја XV (открића нових култура, народа и континената) до почетка XX века (Први светски рат) Савремено доба је период историје који је почео почетком XX века (Први светски рат) и још увек траје. НАПОМЕНА: Пожељно је полазнике упознати са чињеницом да ће о сваком периоду учити на часовима историје, као и да су ове временске границе оквирне, односно није у свим деловима света историјски период почињао у исто време.
	ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ – сведочанства на основу којих проучавамо прошлост људског друштва Материјални извори Писани извори Усмено предање Сликовни извори Аудио – визуелни извори

ВРЕМЕНСКЕ ОДРЕДНИЦЕ Датум – тачно време одигравања неког догађаја Година – временско раздобље од 365/6 дана Деценија – временско раздобље од 10 година Век – временско раздобље од 100 година Миленијум – временско раздобље од 1000 година – овај појам може полазницима да буде познат, али да не знају његово временско трајање	Ера – велико раздобље које је почело неким значајним догађаје Хришћанска ера је почела рођењем Исуса Христа и траје пуних 2011 година, а то значи да хришћани своје време рачунају од Христовог рођења. Исламска ера почела је преласком Мухамеда из Мекe у Медину 622. године или почетком VII века Епоха – временска одредница чије је трајање одређено појавом која се истражује или објашњава. Може се односити на политичку, друштвену, културну или историју личности и појава Пример: Епоха нацизма Епоха романтизма Епоха индустријске револуције Епоха Јосипа Броза Тита Епоха колонијализма НАПОМЕНА: Објаснити да савремени свет рачуна своје време од рођења Исуса Христа.

Код објашњавања датума тражите од полазника да наведу датум који је за њих значајан, а потом Ви наведите значајне датуме из прошлости српског народа или датуме државних празника у Србији и објасните их (нпр. 28.06.1389, 15.02.1804; објасните шта се обележава у Републици Србији на Видовдан, а шта на Сретење и зашто су то државни празници). Такође, нагласите полазницима да је свет у коме живимо прихватио рачунање времена према хришћанској ери, односно да време рачуна од рођења Исуса Христа. Такође, укажите им да се други начини рачунања времена (нпр. исламска ера) користе само у одређеним заједницама и представљају углавном део традиције тих заједница.

Када са полазницима излистате познате и непознате појмове и заједно објасните сваки појам упутите их на њихов приручник и на табелу где се налазе појмови и објашњења. Тада им нагласите да су ови појмови основ за учење историје и да ће се са њима сусретати на сваком часу.

Пошто су ово основни појмови, неопходно је да се сваки појам добро објасни, а за то је потребно време. Због тога је за ове тему потребно више од једног часа, а било би добро када би се обрадила у оквиру блок наставе.

Са полазницима разговарајте о историји и разговор водите тако да им покажете да је историја вишезначан појам; разговарајте о улози историјских извора (међу којима нису само остаци старине, већ и такви предмети као што је извод из матичне књиге рођених – историјски извор који нам говори о томе када је рођен наш отац, црквене књиге нам говоре о томе када је рођен прадеда или чукундеда, а то нам је важно да бисмо пратили колико далеко у прошлост знамо нешто о својим ближим или даљим прецима); о временским одредницама (који је миленијум сада, у ком миленијуму смо рођени, у ком веку се моја породица доселила у место у коме сада живи и колико дуго живи моја породица у том месту). Уколико у одељењу имате припаднике других вероисповести, питајте их како се у њиховој породици још рачуна време, осим оног

званичног рачунања. Питајте их која је сада година по том рачунању. Ако не знају, помозите им да то заједно израчунате, а ако знају, позовите да и осталима у одељењу објасне како се према тим другачијим правилима такође може рачунати време. Наведите и друге примере другачијег рачунања времена, нпр. кинеског. На крају, заједно са полазницима користећи временске одреднице одредите век, миленијум и еру за 2011. годину. Уколико припадници других вероисповести наведу годину према неком другачијем рачунању, и ту годину сврстајте у век, миленијум и еру.

Тему можете да завршите вежбом у којој ће полазници имати задатак да реконструишу један догађај из личног живота или живота њихове породице. Као могући догађај за реконструкцију предложите венчање полазника/ родитеља/ рођака/ пријатеља. Полазнике упутите да у реконструкцији догађаја обрате пажњу на:

- време (када) одигравања догађаја – датум или само година, а век обавезно; на основу чега знају да се догађај одиграо баш тада (ако је венчање у питању – извод из матичне књиге венчаних/ позивница за венчање/ разговор са члановима породице о том догађају); где се догађај одиграо; ко су главни учесници догађаја и на основу чега то знају (фотографије/ видео запис); ко је још био присутан и како је дошао до тог податка (фотографије, причао је са учесницима догађаја, чуо је од...).

Сваком полазнику омогућите да опише догађај који је реконструисао.

- **историја** – наука која проучава прошлост људског друштва; наставни предмет; део прошлости који је почео појавом писма (4. миленијум пре нове ере) и још увек траје
- **историјски периоди** – стари век, средњи век, нови век, савремено доба
- **праисторија** – део прошлости људског друштва који је трајао неколико милиона година и који се завршио
- **историјски извори** – сведочанства на основу којих реконструишемо прошлост људског друштва. Могу бити материјални, писани, аудио-визуелни и усмено предање
- **временске одреднице** – ера, миленијум, век, деценија, година, датум

Ова тема се обрађује на више часова. Предлажемо да на нову тему пређете када утврдите да су појмови усвојени, да их полазници препознају и углавном тачно користе.

T1

- Видосава Граховац, Бранка Бечановић: *Приручник за наставнике Историја 5*, Издавачка кућа Klett, Београд 2007.
- Кључни појмови за крај обавезног образовања: *Историја, Приручник за наставнике*, http://www.ceo.edu.rs
- Б. Стојановић и М. Шуица: *Приручник за наставнике историје*, Завод за уџбенике, Београд, 2005.
- Мултиперспективност у настави историје, приручник за наставнике, www.coe.int/t/dg4/education/.../Source/.../MultiperspectivitySerbian.pdf
- Иван Ивић, Ана Пешикан, Слободанка Антић: *Активно учење: Приручник за примену метода активног учења / наставе*, Институт за психологију, Београд 2001. www.pefja.kg.ac.rs
- Раде Михаљчић, Марко Шуица, Снежана Кнежевић: *Приручник за наставнике историје за шести разред основне школе*, Завод за уџбенике, Београд 2010.

Задаци за процену напредовања полазника

II T1.2.

1. Ако је хришћанска ера почела рођењем Исуса Христа, односно ако је година његовог рођења 1. година хришћанске ере, колико година траје ова ера?

2. Цар Константин је дозволио хришћанима да слободно проповедају своју веру 313. године. Године 2013. хришћански свет ће обележавати још једну годишњицу овог важног догађаја. Данашњи Ниш, родни град цара Константина, припрема се за обележавање ове важне годишњице. Која ће се годишњица слободног проповедања хришћанства обележавати 2013.?

3. У ком историјском периоду живимо?

4. На основу ког документа (историјског извора, сведочанства) се доказује власништво над кућом, ливадом, њивом или станом?

5. Манастири Пећка патријаршија, Високи Дечани и Грачаница су само неки од манастира који су подигнути у средњем веку, у доба Немањића, на Косову и Метохији. Којој врсти историјских извора припадају ови манастири?

6. Приручнике које користите сада у школи у 22. веку ће можда пронаћи неки научник и на основу њих ће реконструисати образовање одраслих у Србији на почетку 21. века. У коју врсту извора могу да се сврстају ови приручници?

7. Писмо постоји око 6000 година (појавило се у 4. миленијуму пре нове ере). У 6000 година колико има миленијума и векова?

8. Косовска битка се одиграла на Видовдан 1389. године. Наведите тачан датум одигравања Косовске битке.

9. Дан државности у Републици Србији се обележава на Сретење. Када је Сретење, односно ког датума се обележава овај државни празник?

10. У средњем веку није било фотоапарата, људи се нису фотографисали. И поред тога данас знамо како је изгледао Свети Сава. На основу чега знамо како је изгледао Свети Сава, односно на основу чега је направљена слика Светог Саве која је окачена у свакој учионици?

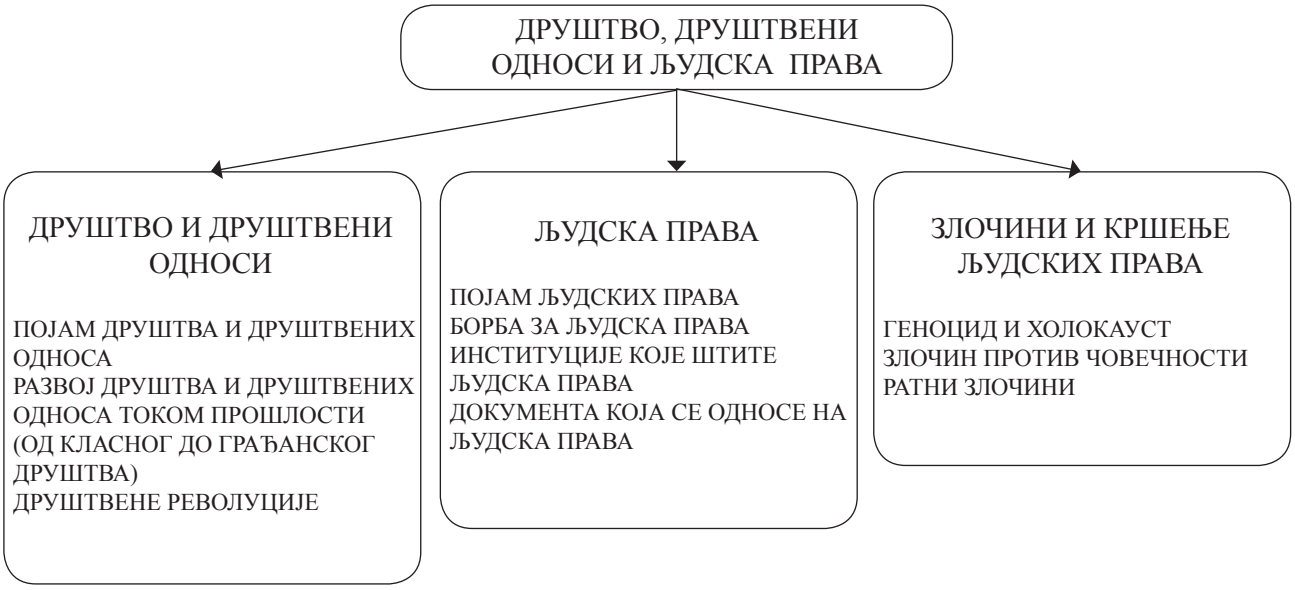
I T1.1 – 3 – текст о историји и реконструкцији прошлости, основни појмови историјске науке и задаци за самоевалуацију напредовања полазника

II T1.1 – 2 – текст о историји и реконструкцији прошлости; задаци за процену напредовања полазника

– примери задатака, разноврсни текстови и слике

ТЕМА 2: ДРУШТВО, ДРУШТВЕНИ ОДНОСИ И ЉУДСКА ПРАВА

Шематски прикази садржаја у оквиру теме

Тема Друштво, друштвени односи и људска права је конципирана са циљем да полазници упознају појмове које свакодневно чују или читају у медијима (друштво, људска права, злочини против човечности), развој друштва, друштвених односа и људских права током прошлости људског друштва. Полазишта за настајање ове теме била су појам људског друштва који се налази у дефиницији предмета проучавања историје (наука о прошлости људског друштва) и исходи (међупредметни и предметни).

Садржаји у оквиру тема су тако конципирани да је један час за њихову реализацију недовољан, односно да сваки од наведених садржаја захтева више часова или блок час за реализацију. Време за реализацију теме сами процените, пре свега у односу на предзнања и интересовања полазника.

ПРИМЕР НАЧИНА ОБРАДЕ ТЕМЕ 2. **Људска права**

У примеру који следи предлажемо један од начин обраде садржаја Људска права. За овај садржај смо се определили због значаја људских права за развој савременог друштва, због потребе полазника да знају шта су људска права и којим документима, како домаћим тако и међународним, су регулисана, као и да им се укаже на институције које се баве заштитом људских права. Овај садржај је интегрални део теме и за његово разумевање је неопходно предзнање које се односи на друштво и друштвене односе.

Обраду овог садржаја можете да започнете читањем кратког текста који треба да послужи као увод у причу о људским правима.

Предлажемо следећи текст: *Људска права су део наше свакодневнице. Свако људско биће је подједнако вредно и нико не може бити дискриминисан због пола, сексуалне оријентације, боје коже, вероисповести, језика којим говори, националне припадности и других разлика.* (Текст је прилагођен и преузет са сајта http://www.humanrightschools.org). После прочитаног текста разговарајте са полазницима о људским правима, шта они мисле да се подразумева под овим правима, како они поштују људска права у односу на своје комшије, рођаке, пријатеље и случајне пролазнике. У разговору ослањајте се на њихова знања из предмета Одговорно живљење у грађанском друштву као и на њихова искуства. На крају разговора, заједно са полазницима излистајте шта се све подразумева под људским правима.

Када заједно закључите шта се подразумева под људским правима, полазницима постављајте питања: Шта мислите, да ли су људи у прошлости имали иста права као ми данас? Да ли су у прошлости сви људи били слободни, да ли су имали право да гласају на изборима, да бирају и буду изабрани, да ли су имали право на образовање, да ли су имали право да живе где желе, да ли су имали право да се бране ако су окривљени? Ова питања и разговор поводом ових питања искористите да објасните права појединаца у историјском развитку друштва (положај робова и слободних људи у робовласничком друштву, положај кметова у феудалном друштву, борба за изградњу грађанског друштва). Нагласити полазницима да је борба човека за право на живот и слободу борба која је обележила историјски развитак друштва и да примере те борбе налазимо и у робовласничком („демократија у Атини", устанци робова у Римском царству) и феудалном друштву (насељавање кметова у градове, примери из средњовековне српске државе – примери из *Душановог законика*).
Предлажемо да се не задржавате дуго на овим садржајима, да их што је могуће више ослободите фактографије јер они имају функцију да покажу полазнику историјски развитак људских права и борбе за ова права.

Након приказивања положаја појединаца у старом и средњем веку, пређите на објашњавање положаја појединаца у новом веку и тада представите револуције које су довеле до великих промена у друштву. Једна од важних промена је и положај појединца у друштву. Због тога наведите социјалне револуције које су почеле крајем XVIII века. Код приказивања ових револуција истакните њихове резултате, а посебно документе *Декларација независности* и *Декларација о правима човека и грађанина*. Код навођења револуција нагласите *Српску револуцију* и *Сретењски устав* и укажите на повезаност догађаја из опште и националне историје (време појаве *Српске револуције*, промене до којих је довела – српски сељак је ослобођен кметовских обавеза). Поступно прикажите даљу борбу за људска права – право на рад и осмочасовно радно време, право да и жене могу да гласају на изборима и др. Преглед развоја и борбе за људска права завршите приказом докумената као што су: *Устав Републике Србије*, *Универзална декларација о људским правима и Повеља о основним правима у Европској унији*.

- изводи из *Душановог законика* и *Декларације о независности*, као и о правима човека и грађанина, *Устав РС*, *Универзална декларација о људским правима и Повеља о основним правима у ЕУ*

I T2.1. II T2.1.

Овим историјским прегледом полазници ће се упознати са положајем појединца у историјском развоју друштва, али и са борбом појединаца и групе људи за људска права. На крају, вратите се на прву реченицу текста који сте им у уводу читали - Људска права су део наше свакодневнице -и питајте их како су то људска права део наше свакодневнице и како они то разумеју (очекујете да одговоре или их подстичите – право на слободу, право да иду у школу, раде, иду код лекара, да одлуче где ће живети, и др.). Такође, било би добро да их упознате и са чињеницом да и поред права која се сматрају основним људским правима у друштву постоје и обичајна права и некада та права спречавају остваривање људских права – на пример, право самосталног избора жене/ мужа у неким срединама и заједницама и данас се не поштује већ се бракови уговарају.
Овај садржај завршите разговором о институцијама и организацијама, домаћим и међународним, које се баве људским правима и њиховом заштитом (Заштитник грађана, министарства, судови, локалне самоуправе, ОЕБС, Савет Европе, УН).

- слике институција и организација које се баве људским правима

II T2.2.

КРАТАК ПРЕГЛЕД И ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ОСТАЛИХ САДРЖАЈА У ТЕМИ 2

Садржај Друштво и друштвени односи пожељно је обрадити кроз разговор са полазницима, активирањем полазника на размишљање и проналажење одговора на питања као што су: како бисте објаснили шта за Вас значи појам друштва, а шта појам друштвених односа. У проналажењу одговора пожељно је потпитањима водити полазнике ка значењу појма друштво и друштвени односи. Такође, за полазнике би било веома корисно да значења ових појмова прикажете на примерима који су њима познати и блиски (породица као друштвена заједница, значај породице за успех и напредовање, ко чини друштво Србије данас, какви односи постоје у друштву – емоционални, економски и политички).
Када заједно са полазницима разјасните наведене појмове, упознајте их са развојем друштва и друштвених односа током прошлости, тако да разговор започнете са друштвом данашњице и да их полако враћате у прошлост приказујући им друштво и друштвене односе кроз историјске периоде. Овде је важно нагласити улогу револуција у преобликовању друштва (*Рат за независност САД*, *Француска револуција*, *Револуција 1848. године*, *Српска револуција и Октобарска револуција*). Наведене револуције не обрађивати већ навести само када су биле и коју су значајну промену донеле за свет и човека као појединца.
Злочини и кршење људских права се као посебан садржај први пут појављује у наставном програму и има за циљ да полазнике упозна са појавама као што су: злочин против човечности, ратни злочин, геноцид и холокауст. При обради ових садржаја треба имати на уму чињеницу да се ови појмови свакодневно појављују у медијима и да је неопходно да полазник упозна значење ових појмова како би могао критички да се односи према тумачењима са којим се сусреће у свакодневном животу. Сваки од наведених појмова тумачите полазницима на основу документа *Римски статут* који је ратификовала и Скупштина Србије. Са полазницима разговарајте о томе да ли могу да наведу пример за сваку од ових појава. Уколико полазници не наведу ниједан пример онда ви наведите (страдање Срба, Рома и Јевреја у Јасеновцу, холокауст, напад на Светски трговински центар и др.).

II Т2.3. - документ *Римски статут*

Као и претходне садржаје и ове треба обрађивати путем сталног разговора и подстицања полазника на размишљање и закључивање.

- **друштво** – заједница људи у којој важе правила и законитости
- **друштвени односи** – односи повезаности и комуникације међу људима засновани на положају и улози коју имају у друштву
- **људска права** – права појединца или групе на живот, слободу, достојанство, лични развој, безбедност, једнакост пред законом
- **заштитник грађана или Омбудсман** – има задатак да надгледа како извршна власт спроводи законе

Ова тема се бави осетљивим питањима и морате добро припремити сваки корак, сваку активност. Избегавајте разговоре на тему која се односи на ратове 90-тих и то објасните чињеницом да још увек историографија ништа није рекла о тим догађајима, да многи извори још увек нису доступни, а да сећања многих учесника догађаја имају јаку личну ноту. Вратите их на прву тему и на то како се реконструише прошлост. Уколико полазници (или један полазник) покажу интересовање, ову тему проширите садржајима који су предложени као напредни садржаји.

Т2

- Роберт Страдлинг, *Настава европске историје XX века*, http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/ Handbook_ser.pdf
- *Препорука* (2001) *15 о настави историје у 21. веку;* http://www.nastavaistorije.wordpress.com/материјал/
- http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching, ser.pdf
- *Устав Републике Србије*, други део, www.parlament.gov.rs
- *Универзална декларација о људским правима,* www.topcentar.org.rs
- *Повеља о основним правима у Европској унији,* www.projuris.org
- *Римски статут*, www. minoritycentre.org

Задаци за процену напредовања полазника

II Т2.4.

Предлажемо да процену напредовања полазника урадите путем упитника. Упитник који предлажемо можете да мењате и прилагођавате полазницима. Пре попуњавања упитника објасните полазницима како да га попуњавају (нпр. подвлаче оно што мисле да је тачно).

Упитник

1. На основу Устава Републике Србије имам право да изаберем државу и место где ћу живети. ДА НЕ
2. Када одем на привремени рад у иностранство, послодавац има право да ми узме пасош. ДА НЕ
3. Кметови постоје и данас. ДА НЕ
4. Право на образовање је једно од основних људских права. ДА НЕ
5. Крајем XIX века жене су имале иста права као и мушкарци. ДА НЕ
6. Универзална декларација о људским правима усвојена је у:
   Уједињеним нацијама ОЕБС-у Савету Европе
7. Декларација о правима човека и грађанина је донета у време:
   Српске револуције Рата за независност Француске револуције
8. Током II светског рата, одвођење у логор Јасеновац, мучење и убијање Срба, Јевреја и Рома назива се: геноцид апартхејд
9. Напад на Светски трговински центар у Њујорку 2001. године сматра се:
   ратним злочином геноцидом злочином против човечности
10. Послодавац ми не исплаћује плату, спречава ме да се дружим за колегама, назива ме погрдним именима. На овај начин послодавац:
    не поштује основна људска права врши злочин

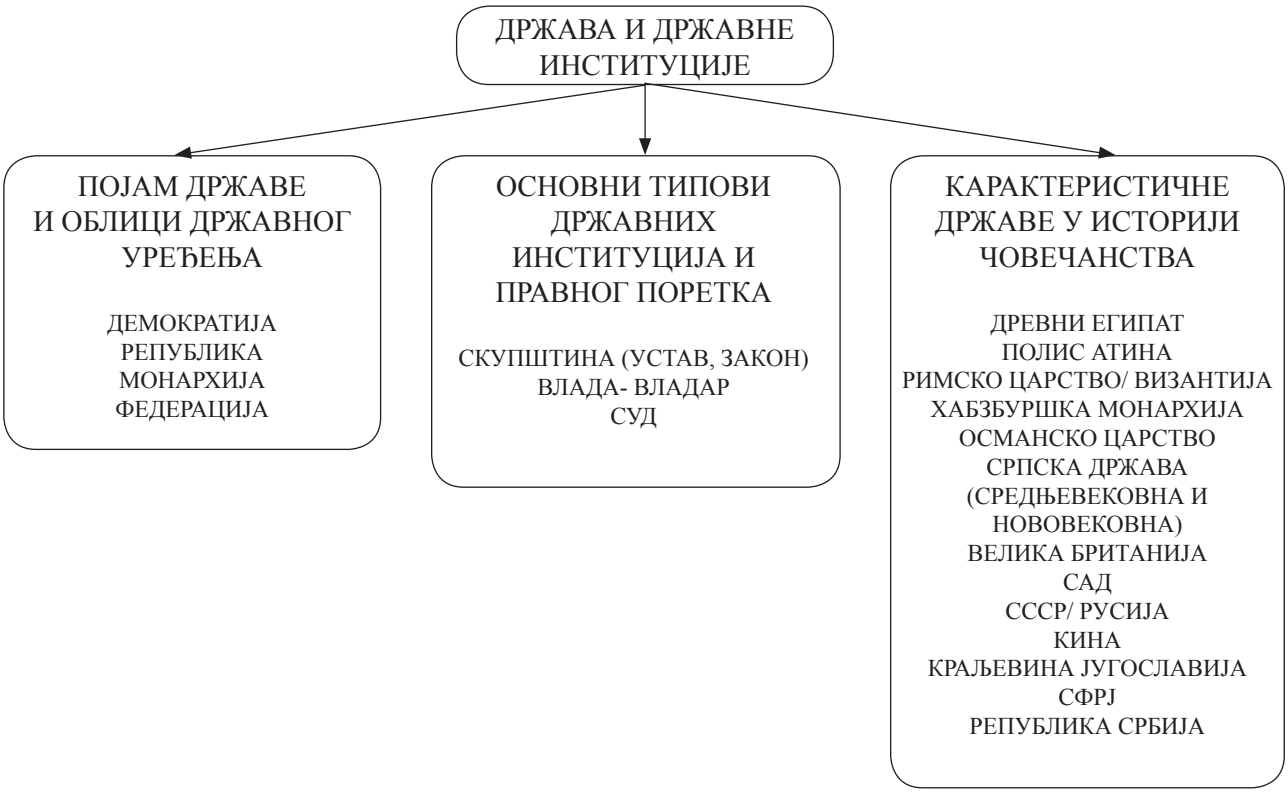
I Т2.1 – 2 – изводи из: *Душановог законика*, *Декларације о независности и о људским правима*, као и *Повеље о основним правима у ЕУ*; задаци за самоевалуацију напредовања полазника

II Т2.1 – 5 – изводи из: *Душановог законика*, *Декларације о независности и о људским правима* и *Повеље о основним правима у ЕУ*; слике институција и организација које се баве људским правима; документ *Римски статут*; задаци за процену напредовања полазника; текст о феудалном друштву

ТЕМА 3: ДРЖАВА И ДРЖАВНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ

Шематски приказ садржаја у оквиру теме

Тема Држава и државне институције, као што се може видети из шематског приказа, бави се појмом државе и државног уређења, државним институцијама и развојем државе током историјског периода (приказ карактеристичних држава). У конципирању ове теме полазиште аутора наставног програма су биле потребе полазника за познавањем улоге институција државе, као и њихово оспособљавање за нормално функционисање у држави.

У реализацији садржаја, као и у претходним темама, ослањајте се на знања која су полазници стекли у настави географије, досадашњем учењу историје, али и на предзнања и искуства полазника. Основно наставно средство у обради ове теме је карта, а предлажемо и шеме као визуелно средство за учење.

ПРИМЕР НАЧИНА ОБРАДЕ ТЕМЕ 3. **Појам државе и облици државног уређења. Основни типови државних институција и правног поретка**

У примеру који следи приказаћемо садржаје који чине јединствену целину. То су Појам држава и облици државног уређења и Основни типови државних институција и правног поретка.

Разговор са полазницима почните тако да им поставите питање да ли знају да Вам објасне шта је држава и шта је потребно да би се нешто назвало државом. Упутите их на водич где се налази карта Републике Србије. На карти полазници треба да уоче елементе државе - територију, границе и становништво.

I T3.1.

II T3.1.

Територија
Карта државе Србије

Граница

Становништво

II T3.2.

Када уоче основне елементе државе, питајте их да ли знају који су симболи државе (застава, грб, химна). Ако наведу симболе државе, питајте их да ли могу да вам опишу заставу Србије и да ли знају која је химна Србије.

Када заједно утврдите који су основни елементи и симболи државе, онда започните разговор о државном уређењу, односно о облицима владавине и организацији државе. Упутите их на табелу у приручнику и заједно читајте и разговарајте о облицима државе. Подстичите их да сами дају примере за сваки облик или организацију државе, а посебно се задржите у разговору око облика владавине и организације Републике Србије.

I T3.2.

ОБЛИЦИ ВЛАДАВИНЕ	
МОНАРХИЈА	Држава у којој власт има краљ (монарх)
РЕПУБЛИКА	Држава у којој владар долази на власт избором грађана или скупштине (парламента)
ДИКТАТУРА	Држава у којој владар има сву власт која није заснована на праву већ на насиљу
ОРГАНИЗАЦИЈА ДРЖАВЕ	
УНИТАРНА ДРЖАВА	Држава у којој постоји једна власт и која на целој територији има потпуну власт
ФЕДЕРАЦИЈА	Федерација је савез држава у којој свака од држава има неку самоуправу и где постоји један центар који има најзначајније функције

Да бисте проверили да ли полазници могу да разликују ове појмове направите малу вежбу тако што ћете заједно, за државе као што су Република Србија, Велика Британија, САД, Шпанија и Русија, одредити облик владавине и организацију државе.

Када утврдите да су полазници у стању да разликују облике владавине, пређите на институције

државе. Сваку институцију образложите и повежите са институцијама Републике Србије како би полазницима ови садржаји били блиски и корисни за њихов свакодневни живот. Посебно нагласите три стуба власти у држави – законодавна, извршна и судска валст. Упутите их на приручник и табелу. Такође, пожељно је питати полазнике да ли знају ко је председник Републике Србије и премијер, да ли су им познати неки министри (као на пример: министар рада и социјалне политике, министар економије и регионалног развоја, министар здравља, министар полиције, министар просвете и сл.).

ИНСТИТУЦИЈЕ ДРЖАВЕ	
Председник	Лице изабрано избором грађана или изборима у скупштини. Представља државу у земљи и свету.
Скупштина	Има законодавну власт, а то значи да доноси Устав и законе. Њене чланове бирају грађани на изборима.
Влада	Има извршну власт, спроводи законе и одлуке скупштине. Састављена је од различитих министарстава који су задужени за одређене области.
Суд	Има судску власт, а то значи да примењује и тумачи законе које је донела скупштина.
Војска	Оружана сила система одбрана чији је задатак да одбрани државу од оружаног напада друге државе/ других држава.
Полиција	Чувар јавног реда и мира, права и слобода који су загарантовани уставом.

КРАТАК ПРЕГЛЕД И ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ОСТАЛИХ САДРЖАЈА У ТЕМИ 3.

Карактеристичне државе у историји човечанства је садржај који треба да омогући упознавање полазника са државама које су биле значајне за развој човечанства од настанка првих држава до данас. Аутори програма су предложили један број држава што не значи да сте у обавези да прикажете све државе. Посебно је важно да прикажете средњовековну и нововековну српску државу. Приликом приказа држава полазницима покажите где је држава настала, када је настала, колико је трајала и који су значајни споменици из периода постојања те државе. (Древни Египат – пирамиде, Атина – Акропоље, Римско царство – колосеум, Византија – Света Софија, Османско царство, Хабзбуршка монархија, Француска, Енглеска, Русија, САД).

 - слике карактеристичних споменика по којима су наведене државе лако препознатљиве

II Т3.3.

У реализацији овог садржаја неопходна је карта и уколико школа не поседује историјску карту, предлажемо да користите географску. Поред карте упућујте полазнике на слике које се налазе на CD-у.

- **држава** – заједница која заузима одређену територију, која је омеђена границама у оквиру којих живи становништво и где постоји потпуна власт
- **монархија** – облик владавине у којој власт има краљ (монарх)
- **република** – облик владавине у којој владар долази на власт избором грађана или скупштине (парламента)
- **диктатура** – облик владавине у којој владар има сву власт која није заснована на праву већ на насиљу

- **скупштина** – има законодавну власт, доноси Устав и законе, а њене чланове бирају грађани на изборима
- **влада** – има извршну власт, спроводи законе и одлуке скупштине. Састављена је од различитих министарстава који су задужени за одређене области
- **суд** – има судску власт а то значи да примењује и тумачи законе које је донела скупштина

Не дозволите да полазници расправљају о актуелном/актуелним председнику, премијеру, министрима или о скупштини и влади. Стално размишљајте о исходима које треба да остварите, а садржаји треба да вам послуже као средство за остваривање исхода.

Т3

- *ИСТОРИЈА – лексикон појмова*, превод Р. Гашић, Clio, Београд 2010.
- С. Ћирковић, Р. Михаљчић, *Лексикон српског средњег века*, Knowledge Београд, 1999.
- Ђ. Казели, *Велике цивилизације античког света*, Evrogiunti, Београд, 2010.
- М. Благојевић, Д. Медаковић, Р. Љушић, Љ. Димић, *Историја српске државности*, Платонеум, Нови Сад, 2001.
- http://www.theottomans.org
- www.whyteachhistory.com
- http://www.bbc.co.uk/history/
- http://www.ehow.com/how_8255579_teach-adults-basic-reading-skills.html

Задаци за процену напредовања полазника

II Т3.4.

Објасните полазницима да су им у неким питањима понуђени одговори, међу којима треба да пронађу тачан, на основу стеченог знања и искуства.

1. У којој институцији Републике Србије је донет Закон о основама система образовања и васпитања?

2. Да ли је у истој институцији донет Закон о основама система образовања и васпитања и Закон о здравственој заштити?

3. Коју власт у Србији има Влада: судску, извршну или законодавну власт?

4. Ко спроводи законе и одлуке које се доносе у скупштини?

5. Бавите се узгајањем органских повртарских биљака и обавештени сте да можете да добијете повољан кредит како бисте унапредили производњу. Ком министарству бисте се обратили за добијање кредита да унапредите повртарску производњу?

6. Србија је данас, по облику владавине република. Какав облик владавине је постојао у Србији у време владавине краљевске породице Карађорђевић?

7. Социјалистичка федеративна република Југославија (СФРЈ) је била састављена од шест република и две аутономне покрајине. Организација ове државе је била:

федерација унитарна држава

8. Адолф Хитлер је 1934. године преузео власт у Немачкој и себе прогласио за фирера (вођу). Он је имао сву власт у држави. Какав је био облик владавине у Немачкој у време Хитлера?

9. Прве државе су настале у IV миленијуму пре нове ере у долинама великих река. Међу првим, настала је и држава у долини реке Нил. Та држава под истим именом постоји и данас. Данас Срби радо одлазе на летовање у ту државу. Која је то држава?

10. Нововековна српска држава почела је да се ствара током Српске револуције, почетком XIX века. У време стварања нововековне српске државе Срби су живели у два велика царства. Која су то била царства?

I Т3.1 – 3 – карта РС, облици владавине, организација и настанак државе и задаци за самоевалуацију напредовања полазника

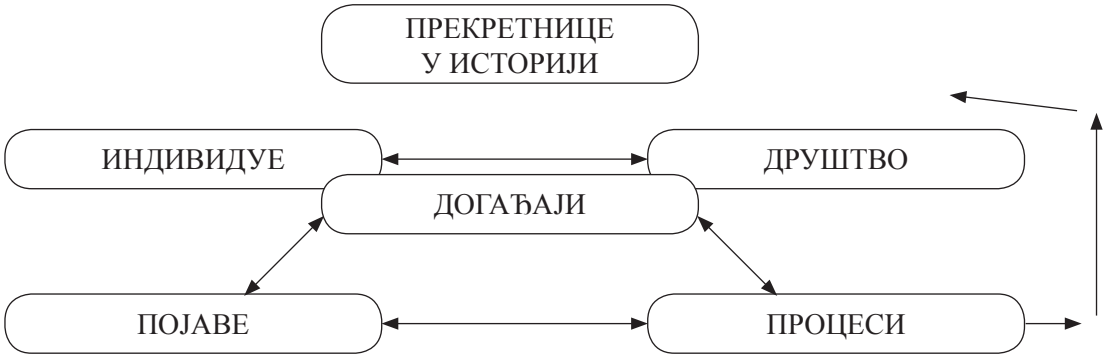
II Т3.1 – 4 – карта РС, симболи РС, слике значајних споменика карактеристичних држава и задаци за процену напредовања полазника

– текстови, задаци, слике и фотографије

ТЕМА 4: ПРЕЛОМНИ МОМЕНТИ - ПРЕКРЕТНИЦЕ У ИСТОРИЈИ СЕОБЕ, ОТКРИЋА, РЕВОЛУЦИЈЕ, РАТОВИ, ИДЕОЛОГИЈЕ

Шематски приказ садржаја у оквиру теме

Прекретнице у историји спадају у сложене појаве. Настају као резултат различитих интеракција у друштву, у политици, на пољу културе и људске креативности. Међусобна повезаност елемента показана је на графикону. У односу појединаца и друштва стварају се околности и одигравају се догађаји који могу узроковати далекосежне промене. Оне се огледају у стварању нарочитих историјских, друштвених и културолошких појава које су саставни део различитих процеса. Полазницима треба објаснити да појединци и друштво учествују у стварању догађаја, појава који су саставни део историјских и друштвених процеса. За разлику од догађаја, процеси имају дуже трајање, понекад и по неколико деценија или столећа. Појаве и процеси са друге стране повратно делују на друштво и људе понаособ, чиме се мењају услови свакодневног живота, самим тим историјског развоја или опадања. Прекретну снагу у историји има свака од наведених компоненти, али њихов значај нема исту тежину. У међусобним узрочно-последичним односима ови елементи доводе до прекретница у историји. Прекретнице се одигравају у различитим областима живота од политике, преко економије, друштва до културе.

Тема је веома широка и треба је обрађивати на неколико часова. Комплексност структуре и садржаја теме онемогућава равномерну и свеобухватну обраду свих најважнијих догађаја, личности, појаве из светске и националне историје. Због тога је неопходно полазнике упознати са основним терминима. Поједине историјске појаве, догађаје, улогу личности требало би обрадити на одговарајућим примерима, односно садржајима, пратећи приказану структуру. Један од главних циљева теме је да полазници уоче повезаност појава и догађаја и личности у историји. Поред тога, требало би да разумеју постојање узрока и последица најважнијих, преломних историјских збивања.

Табела са примерима основних појмова

ДОГАЂАЈИ	ПОЈАВЕ (ДРУШТВЕНЕ, ПОЛИТИЧКЕ, КУЛТУРОЛОШКЕ...)	ПРОЦЕСИ
ПРОГЛАШЕЊЕ УСТАВА; УСТОЛИЧЕЊЕ ВЛАДАРА; АТЕНТАТ; ДРЖАВНИ ПРЕВРАТ; ОТКРИЋЕ (ПОЈЕДИНАЧНО); БИТКА; ОТВАРАЊЕ ФАБРИКЕ	СЕОБЕ; ОТКРИЋА; РАТОВИ; РЕВОЛУЦИЈА, ИДЕОЛОГИЈЕ – РЕЛИГИЈЕ; ПИСМЕНОСТ; НЕЗАПОСЛЕНОСТ	РЕВОЛУЦИЈА; СЕОБЕ; ПОКРШТАВАЊЕ; ЕКОНОМСКА КРИЗА; ТРАНЗИЦИЈА

ПРИМЕР НАЧИНА ОБРАДЕ ТЕМЕ 4.

Полазнике на почетку треба упознати са основним терминима: историјски догађај, историјска појава и историјски процес (у радном материјалу за полазнике, ради лакшег разумевања,процес је именован као друштвене промене).

Историјски догађај – означава оно што се збило у неком тренутку. Примери за догађај из националне историје: проглашење Саве Немањића за првог српског архиепископа 1219; почетак Првог српског устанка 1804. Примери из светске историје: Откриће Америке 1492; завршетак Другог светског рата у Европи 9. мај 1945. (9. мај се обележава као Дан Европе, Дан победе над фашизмом); Пад Бастиље 14. јул 1789. - почетак Француске буржоаске револуције; 20. јули 1969. слетање човека на Месец. Догађај из скорије прошлости: промена власти 5. октобра 2000.

Историјска појава – настаје услед неког догађаја (открића) и саставни је део процеса, али није везана за временско трајање. Пример појаве је писменост. Предуслов за настанак писмености је било стварање писма и његова шира употреба. У средњем веку писменост у Србији се шири после добијања црквене независности, када је Сава Немањић организовао описмењавање српских свештеника у више манастира. У средњем веку су људи учили да читају и пишу у манастирима. Робовласништво је појава. Постоји више хиљада година, од времена најстаријих цивилизација на свету. У овом контексту спомените и пресељавање афричког становништва у Северну Америку током 17. и 18. века – у положају су робова на плантажама памука и индига. Робовласништво као појава и положај појединаца повежите са њиховим знањима о људским правима. Пример појаве из скорије прошлости и савременог доба: незапосленост. Услед промена у привреди или услед економске кризе долази до затварања фабрика и губитка радних места.

Процес – се састоји од низа догађаја и појава и има дуже трајање. Не може се везати за један датум или само једну личност. Пример христијанизације, односно примања хришћанства је процес. Примање хришћанства, мењање животних навика и обичаја веровања је трајало дуго, понекад чак и вековима. У средњем веку Срби су први пут покрштени у 7. веку, али се тај процес завршио тек делатношћу Саве Немањића почетком 13. века, пошто је он постао архиепископ и успоставио низ нових црквених седишта у српској држави. Процес христијанизације је трајао неколико векова. Колонизација је процес. После открића Америке, европске државе, Шпанија, Енглеска, Француска, Низоземска, Португалија покренуле су освајање новооткривених територија где су оснивали своје градове и насељавали своје становништво. Тако су настале колоније. Колонизација је трајала деценијама и вековима. У процесу колонизације биле су присутне различите појаве, а једна од њих је била и робовласништво. Процес различитих промена у савременом државном, економском и друштвеном животу Србије после 5. октобра траје и данас. Тај процес се назива транзиција.

Од полазника захтевати да сами одреде по један догађај, појаву и процес из савременог живота који су били или би могли бити прекретнице у њиховом личном животу, а потом и да пронађу њихове међусобне везе. (Пример: Догађај за полазника је полазак у школу, појава је писменост коју стичу кроз процес школовања/образовања. Смисао прекретнице у овом случају је што после стицања основних вештина кроз образовање више неће бити зависни од других у смислу коришћења стечених функционалних знања из нпр. математике, хемије, физике, историје).

После уводног дела и упознавања са основним појмовима, полазницима треба указати на неке прекретнице у историји, са посебним освртом на њихове компоненте односно улогу личности, смисао догађаја, релевантних појава и кључних историјских процеса. Треба навести неке од личности чија улога у историји је довела до значајних промена, односно прекретница у развоју

друштва, науке, технологије, цивилизације, светског политичког поретка. Важно је направити смисаону везу између реализације садржаја теме са исходима предмета; у овом случају, нарочито са исходима из групе исхода који се односе на конкретно истраживање и тумачење прошлости, као и исходе који се односе на појаве, догађаје и личности у општој и националној историји.

С обзиром на то да се ради о веома експлицитним историјским садржајима, ову тему је могуће обрадити преко историјских извора. Прекретнице у историји су се различито одражавале на разне друштвене слојеве, етничке и верске групе. Због тога је могуће у раду на теми применити анализу историјских извора различитих врста, као и концепт мултиперспективности. За полазнике је битно да схвате да се прекретнице не тичу само политичке историје, већ да су саставни део свакодневног живота (навести примере промена које су настале у сферама медицине, науке којима је побољшан живот или продужен људски век). Због тога их треба усмерити да сами изводе закључке о последицама промена на пољу научно-технолошких открића на њима блиским примерима.
Ова захтевна и широко постављена тема може да се реализује формирањем одређених садржинских пакета који треба да покрију најважније прекретнице из светске и националне историје. Садржинске пакете треба обрадити тако што би полазници били организовани у неколико радних група, по могућству 4 до 5, при чему би свака група обрадила по један хронолошки период и по једну или више прекретница из различитих сфера живота.
Поступак рада унутар групе био би организован по моделу утврђивања главних личности, догађаја, појмова и процеса за прекретницу на основу селекције извора (текстуални или визуелни) или неког одговарајућег текста историјске садржине (чланак из енциклопедије, из неке монографије, са интернета). Пример неких тема по групама: а) група стари век – тема: настанак писмености, хришћанства, грчки полиси или Цезар; б) група средњи век – настанак ислама, делатност Саве Немањића, цар Душан или Косовска битка; в) група нови век – велика географска открића, колонијализам, Француска револуција, индустријска револуција или српски устанци против Турака и стварање модерне српске државе; г) савремена историја – светски ратови, Октобарска револуција, научна достигнућа (медицина, техника, и др), антиколонијализам, Јосип Броз Тито, Хладни рат).У току анализе материјала, полазници треба да буду упућени на коришћење историјске карте, како би доживели просторну димензију прекретница, односно последица појава или догађаја о којима треба да се информишу.
Полазници треба да одреде представнике који би, потом, изнели главне закључке својих малих радних група. У закључном излагању обухватити именовање личности, појава и процеса, а потом и закључке због чега именоване личности, појаве и процеси представљају прекретнице у одређеном историјском тренутку или развоју. Полазници уз помоћ наставника треба да размишљају и о узроцима и последицама догађаја које су навели као кључне. Наставу, садржај и опсег обраде теме треба прилагодити полазницима и њиховим способностима, имајући у виду претходно стечена знања или вештине.
Полазнике би требало током обраде теме, после усвајања основних појмова (догађај, појава, процес, личност у историји), упознати и са главним појмовима из табеле (идеологија, револуција, открића, сеобе/ миграције)
Табела Прекретнице у историји, хронолошко-тематски оквир треба да помогне наставницима да пронађу одговарајуће садржаје неопходне за реализацију ове теме, а полазницима да имају листу најзначајнијих догађаја, појава и процеса и личности као неку врсту подсетника. Личности и догађаји су дати у већем обиму како би наставник могао да изабере одговарајуће садржаје према потребама групе полазника и у складу са њиховим интересовањима.

  - табеларни приказ прекретница у историји

I T4.1. II T4.1.

КРАТАК ПРЕГЛЕД И ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ОСТАЛИХ САДРЖАЈА У ТЕМИ 4.

У реализацији теме може се прво направити мала анкета полазника за које би се они догађаје определили као кључне у историји коју познају, а потом прећи на систематски приступ теми. Сваки наставник може сам у складу са потребама да врши селекцију садржаја, односно прекретница, којим би на адекватан начин илустровао интеракције личности, друштва, догађаја, појава и процеса. На тај начин полазници се инструирају и за критичко сагледавање савременог тренутка у коме живе. У реализацији ове теме могућа је употреба историјске карте, ленте, као и других видова извора укључујући и дигиталне (компјутер, интернет, филм, едукативни CD и сл.). Препоручује се коришћење дидактичког концепта мултиперспективности на елементарном нивоу, како би полазници стекли увид у сложеност промена и прекретница у историји које су за неке значиле бољитак а за неке погоршање положаја или егзистенцијалну угроженост, па чак и истребљење.

- **револуција** – суштинска промена у друштву и привреди која се најчешће одиграва насилним путем. Револуција може да доведе до промене државног уређења, нпр. од краљевине ка републици
- **миграције / сеобе** – појединачно или масовно пресељавање становништва са једне територије на другу из различитих разлога: услед немаштине и глади, болести, рата, потраге за послом и сл.
- **идеологија** – скуп уверења и идеала неке друштвене групе, странке или читаве епохе
- **колонијализам** – систем и тежња већих држава да покоре често удаљене и неразвијене области или државе како би од њих начиниле своје колоније и из њих извлачиле економску корист. Започет је од стране европских велесила током 16. века после великих географских отркића, нарочито открићем Америке
- **колонијализам** – тежња већих држава да покоре често удаљене и неразвијене територије или државе како би од њих начиниле своје колоније и из њих извлачиле корист. Започет је од стране снажних европских држава током 16. века после великих географских отркића, нарочито открића Америке

За полазнике који искажу веће интересовање за ову тему или поједине њене делове предложите им напредне садржаје који су дати у Наставном програму Историја.

T4

- Кључни појмови за крај обавезног образовања: *Историја. Приручник за наставнике*, http://www.ceo.edu.rs
- Б. Стојановић и М. Шуица: *Приручник за наставнике историје*, Завод за уџбенике, Београд, 2005.
- Б. Алексов, *Илустроване хронологије*, Платонеум, Нови Сад 2004.
- А.Веселиновић, Р. Љушић, *Српске династије*, Платонеум, Нови Сад-Београд 2001.
- М.Радојевић, Т.Живковић, М.Шуица, *Кратка историја српског народа*, Младинска књига, Београд 2008.
- За хронологију и главне догађаје светске историје интернет страница www. lukemastin.com/history/
- *Школско свезнање, енциклопедија,* Завод за уџбенике, Београд 2007.
- Свет око године 1793, *Француска револуција*, Вук Караџић, Београд 1979.
- Свет око године 1871, *Париска комуна*, Вук Караџић, Београд 1979.
- Свет око године 1938, *Хитлер угрожава Европу*, Вук Караџић, Београд 1979

Задаци за процену напредовања полазника

II Т4.2.

1. Повежите одговарајуће појмове:

битка	појава
покрштавање	догађај
незапосленост	процес

2. Заокружите догађај који представља прекретницу у светској историји:
   а) Први српски устанак 1804
   б) Косовска битка 1389.
   в) Колумбово откриће Америке
   г) Проглашење првог српског устава 1835.

Објасните због чега тај догађај означава прекретницу.

_____

3. Наведите по две личности из сваке историјске епохе (стари, средњи, нови век, савремено доба) и објасните због чега су оне представљале покретаче прекретница у историји.

4. Због чега масовне сеобе становништва, народа спадају у историјске прекретнице?

5. Због чега су велика открића из области медицине и науке историјске прекретнице?

6. Означите сликовни извор који негативно представља Француску буржоаску револуцију и објасните на основу чега доносите такав закључак.

II Т4.3.

а)

б)

7. Повежите историјске периоде са одговарајућим прекретницама:

ИСТОРИЈСКИ ПЕРИОД	ПРЕКРЕТНИЦА
Стари век	Настанак српске државе
Средњи век	Укидање ропства у САД
Нови век	Ослобађање од колонијализма
Савремено доба	Настанак хришћанства

8. а) Којим догађајем - прекретницом је почела хришћанска ера?

_____

б) Које откриће представља прекретницу у побољшању услова и продужењу људског живота?

1) откриће барута
2) откриће да је Земља округла
3) откриће лека пеницилина
4) откриће силе Земљине теже

в) Који процес започет у 18. веку представља прекретницу у историји развоја науке и производње?

1) покрштавање
2) индустријска револуција
3) ослобађање од османске власти
4) атентат на Цезара

9. Једна од прекретница у историји човечанства је био Други светски рат. Покушајте да дате одговоре на следећа питања:

а) Који су главни узроци, а које најважније последице Другог светског рата?
б) Због чега представља прекретницу у поштовању људских права?
в) Наведите неке политичке личности које су учествовале у Другом светском рату, а које су довеле до прекретница.
г) Који су најважнији догађаји били прекретнице у Другом светском рату?

10. Наведите неке догађаје из недавне историје Србије и образложите због чега сматрате да су прекретнице.

11. Које би по Вашем мишљењу биле главне прекретнице за Ваш лични, будући живот у савременом друштву, а који су догађаји биле прекретнице у животу Ваших родитеља или претходних генерација у Вашој породици?

I Т4.1 – 2 – табеларни приказ прекретница у историји и разноврсни текстови са задацима за самоевалуацију напредовања полазника

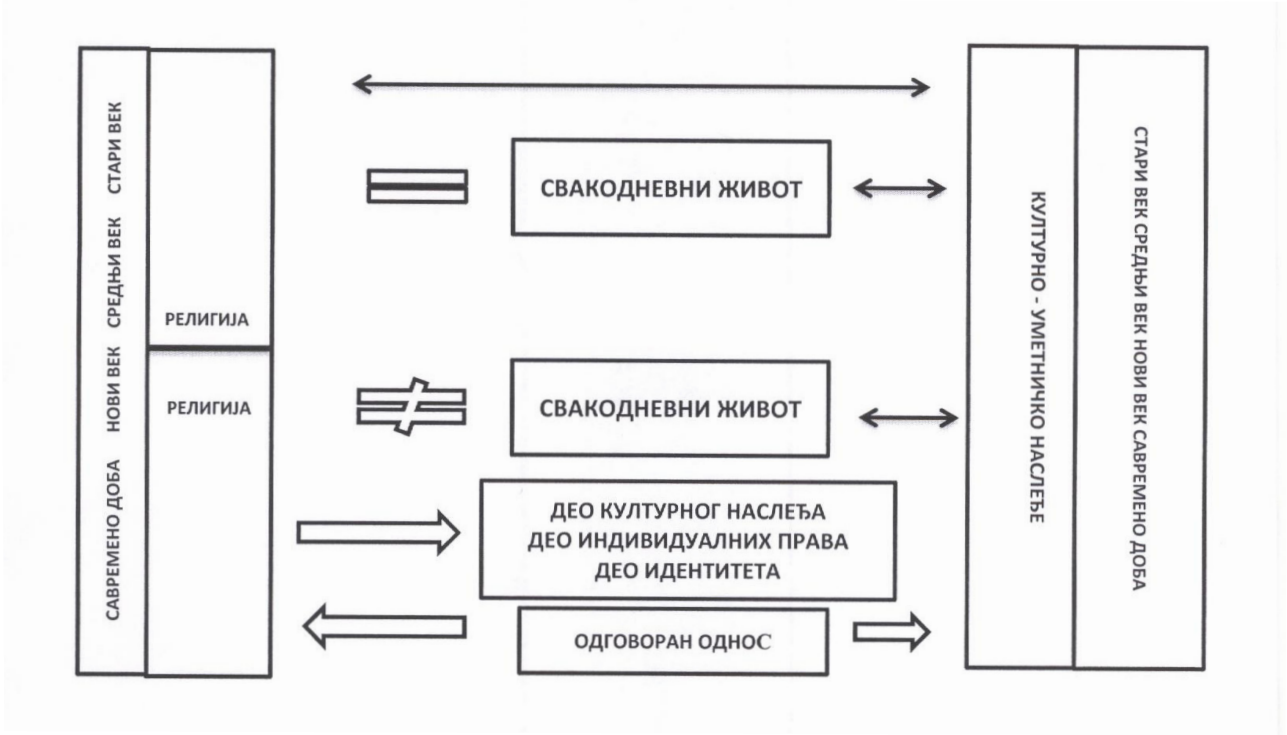
II Т4.1 – 3 – табеларни приказ прекретница у историји, слике о Француској револуцији и задаци за процену напредовања полазника

– разноврсни текстови и задаци

ТЕМА 5: РЕЛИГИЈЕ И КУЛТУРНО УМЕТНИЧКО НАСЛЕЂЕ

Шематски приказ садржаја у оквиру теме

Религија у историјском оквиру настаје на почетку људске цивилизације и траје до данас. Током старог и средњег, делимично и новог века, религија је била саставни део државе и условљавала је свакодневни живот људи. Услед различитих промена у друштву, у освит великих светских револуција почиње велика критика црквених институција и ослобађање од утицаја религија. У савременом добу, у највећем делу света, религије и даље постоје, али су одвојене од државе. Постоје и изузеци. Религије и различите вероисповести спадају у део културног наслеђа народа и држава. С друге стране, културно уметничко наслеђе било је кроз историју, у великој мери,иако не искључиво, надахнуто верским осећањима и заносом. Због тога постоји директна интеракција између религијске компоненте цивилизација, од периода старог, преко средњег до новог века. Иако се током новог доба религија постепено издваја из државе и губи привилегију, културно-уметничко наслеђе је и даље везано за религијску сферу духовности, али све више постаје инспирисано и другим видовима људског деловања. То је уочљиво од времена ренесансе и враћања античким узорима, стављањем човека у центар. У савремено доба, после великих револуција, и нарушавања верских слобода током периода социјализма, после Октобарске револуције, цркве поново добијају угледно место у друштву. С друге стране, у току деструктивних процеса током 20. века, дошло је до уништавања културе и уметничког наслеђа. На тај начин уништава се историја, сећање и идентитет народа, држава и индивидуа. Тако се ствара клима погодна за различите манипулације и нове конфликте. Зато је неопходно градити одговоран однос и према религијама и према културно-уметничком наслеђу.

Још једна тема која због своје ширине и историјског континуитета појава које се посматрају захтева обраду на већем броју часова. Питање историје религија, односно положаја институција цркве у историји, може да буде због интимних осећања полазника сензитивна тема, тако да је треба прилагодити структури групе полазника који похађају наставу. Одређена предзнања која полазници могу имати из личног свакодневног животног искуства могу бити добро полазиште за реализацију теме. Свакодневно сусретање са културно-

уметничким наслеђем и споменицима културе полазника, такође може бити преимућство у обради ове теме. Питање одговорног односа према културној баштини и осуда вандализма део су свакодневних информација које се могу чути преко различитих медија и то непосредно искуство се може искористити у настави.

Шема приказује међусобни однос различитих врста духовног, уметничког и културног наслеђа. Духовно и верско наслеђе делимично спадају у уметничко, а и једно и друго су саставни део општег културног наслеђа. Нека од најзачајнијих уметничких дела инспирисана су верским осећањима или садржајима, чиме је религија утицала на креативност људи и њихову перцепцију света у коме су живели. Религијско и уметничко, као део културног наслеђа, спадају у историјске појаве. Њихова материјална својства сврставају их у историјске изворе на основу којих стичемо сазнања о духовним и креативним потребама људи у прошлости, али и њиховим друштвеним нормама и обичајима. Међусобна веза између ових појава објашњава начин односа друштва према религији, уметности и култури, а у данашњем смислу према свеобухватном културном наслеђу.

ПРИМЕР НАЧИНА ОБРАДЕ ТЕМЕ 5.

У процесу припреме наставе, тему треба поделити на три засебне целине, како би се реализовали постављени исходи предмета. Једну целину би требало посветити организацији и структури религије, њених најважнијих институција и споменика кроз историју света и српске државе. Посебну пажњу у оквиру ове целине треба обратити на утицај религије на свакодневни живот људи у прошлости, на историјске догађаје и улогу знаменитих људи из области верског живота. Друга целина може бити обрађена тако што би се одређено време посветило културно-уметничком наслеђу као продукту историјских околности. У оквиру овог дела не би требало занемарити ни утицај религије на стварање споменика уметности и културе који су део светске, па и наше баштине. Реализацију треће целине би требало осмислити тако да она има директну везу са претходном целином, али уз примену интерактивних метода. Преко ње би се полазници могли упознати са значајем културно-уметничке баштине и потебом за грађењем одговорног односа према културном наслеђу. У оквиру ове целине посебно треба посветити пажњу неговању толерантног односа према културно-уметничком наслеђу других етничких или конфесионалних заједница, као и поштовању другачијих верских убеђења и обичаја, чиме би се конкретно могли реализовати исход предмета који се односи на показивање одговорног односа према историјском културно-уметничком наслеђу.

Полазнике треба увести у тему постављањем питања о њиховим личним знањима о религијама, као и о властитим верским опредељењима. Полазећи од себе и перцепције сопствених убеђења требало би да покажу колико познају историјску улогу религије о којој имају одређена знања, или коју исповедају, уколико су верници.
Структуру религија и њихову историју требало би обрадити у историјском оквиру: многобожачке (стари/ средњи век) и једнобожачке (стари/ средњи век). У оквиру ове целине, као подтема могу да се прикажу промене настале унутар хришћанства (више верских центара хришћанства; јединствена црква до 1054; подела на католичанство и православље; улога реформације у стварању протестантске цркве 1517. и контрареформација и сл.). У оквиру ове фазе наставе може се направити веза између личности и догађаја из света религије са историјским прекретницама.

Навести најзначајније личности из света религија и историје цркве и објаснити њихову улогу (Мојсије, Исус Христ, Мухамед, Сава Немањић, Мартин Лутер). У даљој обради теме треба споменути најзачајније верске историјске догађаје (признавање хришћанства 313, - повезати са новинским текстовима и расправама о могућем доласку Папе у Србију 2013. године када се обележава 1700 година слободног проповедања хришћанства, али им и нагласити да је цар Константин рођен у Наисусу, данашњи Ниш - настанак ислама, крсташки ратови, стицање црквене независности у Србији, уздизање Српске цркве на ранг патријаршије, судбина Српске цркве под Османлијама, стварање протестантизма, верски ратови у Европи - Тридесетогодишњи рат 1618-1648, покрштавање других народа и континената после великих географских открића).

Истаћи улогу религије и цркве у свакодневном животу у прошлости. Полазницима поставити задатак да сами на основу анализе одређених извора направе поређење о утицају религије и цркве у прошлости са њеним положајем и утицајем у савременом светуданас. Пример Српске православне цркве и њене историјске улоге у стварању српске средњовековне државе, сеобама српског народа 1690, улози у устанцима итд.

Направити везу између религије и њене покретачке снаге са различитим видовима уметничког изражавања у прошлости (музика, сликарство и вајарство, архитектура, књижевност). У овој фази може да се направи повезивање са садржајима из предмета српски језик и књижевност.

Објаснити прекретницу у историји која настаје са ренесансом у 15. и 16. веку. Ту се надовезати на претходну тему Прекретнице у историји, преко чега полазници треба да се подсете где и на који начин је све религија утицала на крупне промене у прошлости. У истом смислу, требало би полазницима презентовати најзачајније личности и њихова дела из области уметности и културе, која су била прекретнице у историји цивилизације и креирању нових естетских погледа на свет. (Леонардо да Винчи, Тајна вечера, Мона Лиза, Микеланђело Пијета, Сикстинска капела, а од српских Бели анђео, Студеница и сл.). Полазници би требало да анализом сликовних извора уоче промене које су настале у перцепцији човека и религије током ренесансе у односу на период средњег века на простору Европе. На тај начин полазници се упознају са значајем уметничких дела као историјским изворима преко којих се преламају различите промене у схватањима људи и вредносним мерилима друштва. На примеру Србије може се направити контекстуална историјска анализа споменика српског средњег века (манастири и фреске).
Овај део би требало посветити изградњи одговорног односа према културно-уметночкој баштини и традицији. Полазнике треба питати за њихово непосредно искуство, а потом презентовати добре и лоше примере. Очувани и неговани споменици насупрот оскрнављених. Објаснити појам вандализма. Објаснити уништење споменика у Октобарској револуцији, у ратовима 90тих, као и у савременом друштвеном контексту.

Подстицати полазнике на развијање толеранције и уважавање туђих верских права, као и права на атеистички поглед на свет, дијалошком методом.

КРАТАК ПРЕГЛЕД И ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ОСТАЛИХ САДРЖАЈА У ТЕМИ 5

Религије и културно-уметничко наслеђе је тема којом полазници треба да стекну ширу основу образовања везано за историју културе, веровања и обичаја у историји. Од полазника се може тражити да обиђу одређене верске објекте у крају, историјске и уметничке споменике или она спомен места која се односе на историјске догађаје. Полазнике треба подстицати да размисле о функцији верских институција, споменика и оваквих места у очувању идентитета, традиција, или изградњи одређених вредности. Уколико се полазницима постави као задатак да обиђу локални музеј или неки споменик, грађевину, цркву од културно-уметничког значаја, онда се може направити и органска веза са следећом темом – Локална историја. Има више начина реализације ове теме и треба је прилагодити могућностима рада у учионици. Део везан за културно-уметничко наслеђе неопходно је илустровати одговарајућим репродукцијама споменика и уметничких дела, што је лако остварив посредством обиља материјала на интернет веб страницама.

- **религија** – веровање у натприродне силе (од којих зависи свет и космос) прописано одређеним правилима
- **многобоштво или паганство** – веровање у више божанстава
- **уметност** – људска стваралаштво помоћу слике, говорне и писане речи, музике, градитељства и др.
- **култура** – скуп свега онога што је људско друштво постигло на пољу производне, друштвене и духовне, уметничке делатности
- **вандализам** – пустошење, разарање, нарочито, уметничких и културних споменика Реч је настала од имена народа Вандала који су у време Велике сеобе народа опљачкали и уништили Рим 455. год.

Т5

Енциклопедија живих религија, Нолит, Београд 1990.
Школско свезнање, енциклопедија, Завод за уџбенике, Београд 2007. (одреднице везане за културу, уметност и религију)
Илустрована историја религије, Кембриџ, Београд 2006.
Амин Малуф, *Крсташки ратови у очима Арапа*, Лагуна, Београд.
Историја српске културе, група аутора, Дечје новине, Горњи Милановац 1996.
Е. Мејсон, *Историја западне уметности,* Алнари, Београд 2009.
H.W. Janson, *Istorija umetnosti*, Narodna knjiga, Beograd, више издања.
М. Карла Прете, А. Де Ђордис, *Историја уметности*, Прометеј, Нови Сад 2003.
Енциклопедија за младе, Музика, Larousse, Париз-Нови Сад 2000.

Задаци за процену напредовања полазника

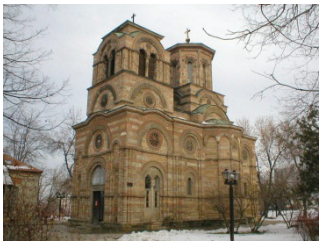
II Т5.2.

1. Наведите велике религије које данас постоје на територији Републике Србије.

   _____

2. Како се називају ратови из средњег века који су били инспирисани верским заносом, а које неки политичари и данас користе као синоним за ратове хришћана и муслимана на територијама Ирака или Авганистана?
3. Какав је положај имала Српска црква у српској краљевини у време Светог Саве у 13. веку, а какав има данас у модерној Републици Србији?
4. Међу понуђеним личностима заокружите личности из света религија чија је улога представљала прекретнице у историји:
   а) Махатма Ганди
   б) Исус Христ
   в) Тутанкамон
   г) Мојсије
   д) Мехмед Освајач
   ђ) кнез Лазар
   е) Мухамед
   ж) Мартин Лутер
   з) Кристофор Колумбо
5. Због чега су манастири ризнице уметничког и културног наслеђа?
6. Упишите испод слика одговарајуће називе за храмове. Сви ови верски објекти се налазе на територији Републике Србије

Крушевац

_____

Нови Сад

_____

Тутин

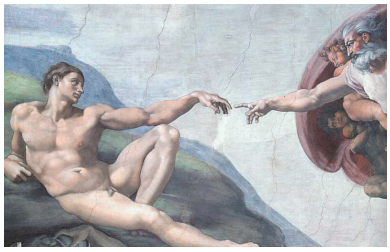

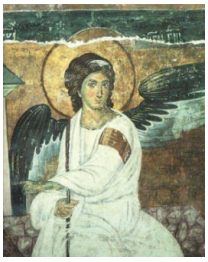
_____

7. Опишите шта се види на слици *Сеоба Срба* Паје Јовановића. Какву је улогу уметник доделио црквеним великодостојницима? Да ли ова слика одговара историјској улози Српске цркве у сеобама?

8. Одредите који од приказаних уметничких дела припада периоду средњег века, а који периоду ренесансе и објасните у чему су главне разлике.

9. Којим термином се означава рушилачки однос према културном наслеђу?

10. а) Какве све последице може имати уништавање културно-уметничке баштине једног народа од стране другог?

Фреска из српског средњовековног манастира Матејче (северна Македонија), уништен током сукоба на Косову 1999. године.

Пример уништавања споменика уметности и културе припадника других народа.

б) Опишите какав утисак на Вас оставља овако оскрнављен историјски споменик. Споменик дечаку *Чукур чесма* у Београду уништен 2010. године од стране криминалаца који су покушали да продају скулптуру

в) Какве све последице може да изазове уништавање споменика културе једног народа од стране припадника истог народа? _____

г) Какав закључак можете да донесете на основу два приказана случаја уништавања споменика?

д) Да ли има битних разлика ко стоји иза уништавања историјског и културног наслеђа, уколико се угрожава његов опстанак?

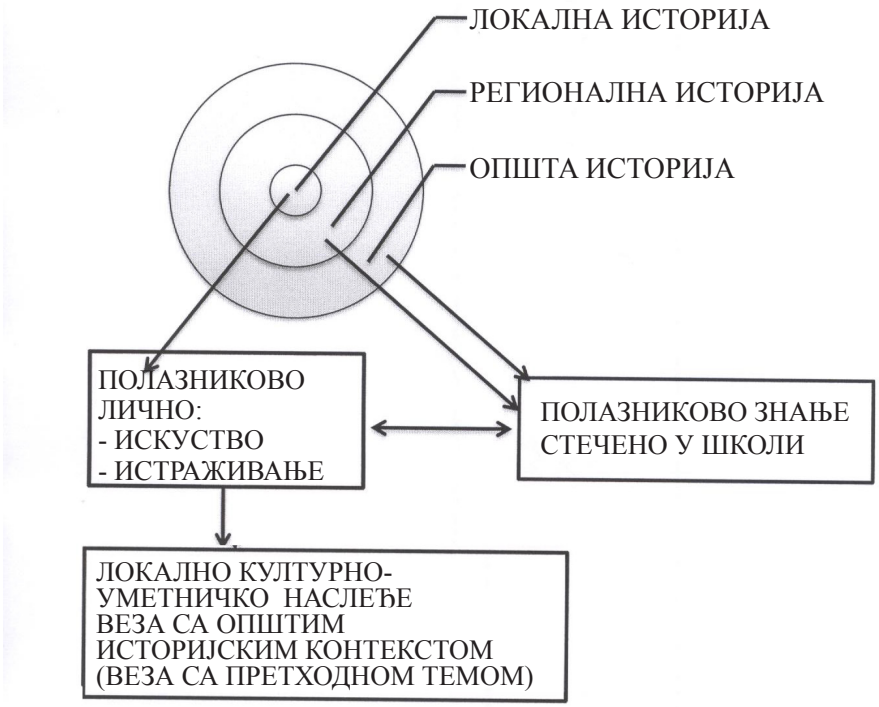
I Т5.1 – 2 – увод у тему и одломци текстова са задацима за самоевалуацију напредовања полазника

II Т5.1 – 2 – табела религија и задаци за процену напредовања полазника

– разноврсни текстови

ТЕМА 6: ЛОКАЛНА ИСТОРИЈА

Шематски приказ садржаја у оквиру теме

Ограничена територијалним или административним оквирима, локална историја се темељи на свеобухватном истраживању и реконструисању прошлости једног села, града или округа.Њене посебности огледају се у односу који има према регионалној и општој историји, при чему треба имати у виду међусобне везе и утицаје који су формирали локалну средину. Поставља се питање шта је локална средина (село, град, округ) добила, а чиме „задужила“ општу историју на плану друштвено-историјских догађаја, појава, процеса и личности. Локална историја је путем концентричних кругова саставни део регионалне и опште историје. Полазникова историјска предзнања могу бити већа на плану локалне историје (лична, породична) него опште и регионалне. Због тога се треба ослонити на његово лично искуство и подстицањем елементарне радозналости унапредити знања из локалне, а уз адекватне садржаје и теме обрађиване у школи и знања из регионалне и опште историје.Тако се гради повратна спрега између знања стеченог личним искуством и знања усвојених у школи. Познавање и блискост са локалном историјом коју полазник може доживљавати интимније и лично, као део сопственог идентитета и прошлости (породице), може се искористити за развијање одговорног односа према сопственој традицији и културно-уметничком наслеђу, као и наслеђу других етничких или верских заједница које постоје на истом „локалном“ простору.

Локална историја има посебно место, како у оквирима историјског истраживања, тако и у оквирима историјске науке. Издвојено место локалне историје огледа се управо у специфичностима локалне средине и њене прошлости, па се због тога не може уопштавати путем садржаја, већ само преко основних методолошких елемената и начина истраживања. Упознавање са локалном историјом је веома важно за неговање локалног идентитета као дела сложенијег, општег. Познавање локалне прошлости и заоставштине битно је због активне улоге у очувању и заштити локалног културно-историјског амбијента, као посебног, али и дела заједничког наслеђа. На локалном нивоу нарочито се може неговати мултикултуралност, толеранција, поштовање основних људских права и изграђивати одговоран однос према својој и туђој културно-уметничкој заоставштини.

СПЕЦИФИЧНОСТИ ЛОКАЛНЕ ИСТОРИЈЕ		
ОДЛИКЕ Развијање вештине истраживања и анализе	КУЛТУРНО УМЕТНИЧКО НАСЛЕЂЕ Развијање вештине повезивања и стављања у историјски контекст	ОДНОС ПРЕМА РЕГИОНАЛНОЈ И ОПШТОЈ ИСТОРИЈИ Развијање вештине повезивања и стављања у шири историјски контекст
1. Посебност у погледу фактографије 2. Доступност информација из прве руке (локална библиотека, архив, музеј) 3. Коришћење усмених извора (интервју са члановима породице, старијим комшијама о локалној прошлости) 4. Могућност самосталног упознавања са локалном историјом ван учионице 5. Обилазак локалних историјских споменика културе	1. Локални споменици културе као извор локалне историје (зграде од локалног историјског значаја, цркве, остаци утврда, прве школе, индустријски објекти, природни пејзажи са историјским значајем...) 2. Препознавање контекстуалне, узрочно-последичне везе између историјских појава, догађаја и процеса и настајања културно-уметничке баштине	1. Разматрање односа догађаја, личности и појава из локалне средине и историје са историјом региона, државе 2. Улога појединаца и локалне средине у догађајима и процесеима општег значаја (битке, ратови, миграције, догађаји из света науке, медицине, културе, образовања, индустријализације, управе...) 3. Разматрање узајамних узрочно-последичних веза између локалног и ширег оквира (промене настале услед миграција, ратова, елементарних непогода, депопулације...)

ПРИМЕР НАЧИНА ОБРАДЕ ТЕМЕ 6.

Тема може да се обрађује на различите начине:

а) издвојено, као самостална тема, како је предложено у програму
б) интегрисано, у оквиру првих пет тема у оквиру програма, као саставни део већих тема
в) комбиновано, у оквиру првих пет тема, а потом као самостална тема са заокруженим и посебно потенцираним исходима предмета

а) Ако се тема обрађује издвојено, акценат би требало ставити на што самосталнији рад полазника, уз координацију наставника. Полазник би требало да обради одређени аспект историје локалне средине (везан за неки догађај, личност, проблем, појаву, конкретно место или грађевину од значаја), полазећи од сопственог искуства и својих предзнања, а унапређујући их прикупљањем различитих информација посредством интервјуа (са старијим члановима породице, родбином и пријатељима), штампе, неке специфичне публикације

или посетом музеју, библиотеци. Извештај о историјату локалне средине, заснованом на елементарним истраживачким резултатима полазници би могли да саопште усмено или писмено.

б) Интегрисани вид обраде теме је комплекснији за спровођење, а подразумева континуирани рад на локалној историји. Полазници би, у складу са тим, морали бити упознати са појмом, дефиницијом, структуром и елементима локалне историје, већ у оквиру прве теме, Основни појмови историјске науке. Свака наредна тема бр. 2, 3, 4, 5 требало би да једним делом, у складу са природом саме теме, садржи део којим би се полазници упознавали са одговарајућим аспектима локалне историје. Тако на пример, у оквиру теме Друштво, друштвени односи и људска права, требало би полазнике ангажовати на упознавању друштвених прилика и односа у локалној средини у историјским збивањима и околностима 20. века, пре свега, интервјуисањем старијих чланова породице или шире родбине и пријатеља. Тема Држава и државне институције омогућава полазницима упознавање са улогом и функцијом органа локалне управе у савременом контексту, постепено утврђујући историјски оквир. Уочавајући везе са регионалном или историјом модерне српске државе, полазници уочавају постојање узрочно-последичних веза односно интеракцију између локалне средине и општег, тј. регионалног контекста. У оквиру ове теме могу се повезати процеси везани за стицање државне независности, истакнутом улогом личности из локалног окружења у догађајима везаним за историју српске државе у 19. и 20. веку. Тема Преломни моменти у историји директно произилази из претходне две теме и локалну историју покрива управо идентификовањем личности, догађаја, појава и процеса из локалне средине који су имали утицаја на општа збивања у прошлости. Претпоследња тема у програму, Религије и културно-уметничко наслеђе, погодна је за упознавање са локалним културно-уметничким наслеђем, као и верском разноликошћу. Полазници би кроз ову тему могли да развијају одговоран однос према историјском културно-уметничком наслеђу, као и толеранцију и уважавање другачијих верских опредељења, самим тим и људских права.

в) Комбиновани приступ теми заправо подразумева примену интегрисаног вида наставе, с тим што би се на крају направило заокруживање теме кроз заједнички или индивидуални истраживачки рад полазника на тему одређених аспеката локалне историје.

- **музеј** – зграда, установа у којој се скупљају, чувају и излажу предмети, сведочанства, заоставштина. Музеји могу да скупљају остатке и трагове из природе или остатке и заоставштину људске прошлости и делатности
- **експонат** – предмет (уметнички, историјски, технички, остатак из природе) који се излаже на изложби или у музеју
- **библиотека** – зграда, установа у којој се скупљају и чувају књиге. Библиотеке могу бити затвореног, где се књиге користе односно читају у самој згради, и отвореног типа, где се књиге изнајмљују и могу читати ван библиотеке
- **архив** – зграда, установа у којој се скупљају, чувају и уступају на коришћење документи државних органа и различитих институција. Коришћење архивске грађе (писаних и штампаних докумената, звучних, филмских материјала) је најважнији део историјског истраживања. Без коришћења архива није могуће стећи знања о прошлости

Т6

- *Увод у историјске студије*, ауторизована скрипта С. Ћирковић (скрипта за полагање испита Увод у историјске студије)
- Ц. Блек, Д. Макрејлд, *Изучавање историје*, Клио, Београд 2007, поглавље Приступи историји 109-158, посебно теме (Локална историја, Традиционална историја, Упоредна историја, „Историја одоздо“, Културна историја или историја менталитета)

• К. Ћелстали, *Прошлост није више што је некад била*, Геопоетика, Београд 2004, (поглавље Анатомија науке 1 87-103, Анатомија науке 2, 103-119 (посебно теме Локална историја, Глобална историја); Посебност историчара у односу на научнике који се баве савременом историјом 119-137.

Задаци за процену напредовања полазника

 II Т6.1.

Задатке треба формулисати прилагођено темама 1-5. Могу се искористити неки од задатака за процену напредовања из већ постојећих листа задатака, тако што би се ускладили са могућностима полазника, као и информативним потенцијалима извора из локалне средине. Због немогућности уопштеног приступа теми Локална историја, неопходно је успоставити само модел који би се заснивао на процени:

- обавештености полазника о локалној историји;
- познавању основних историјских и споменика културно-уметничког наслеђа локалне средине;
- истраживачком ангажовању полазника на прикупљању и селекцији основних информација о локалној историји (личности, догађаја, друштва, државне управе);
- постигнућа полазника у разумевању узрочно-последичних веза између локалне средине и региона, односно државе, као и улоге локалне средине у регионалној и општој историји (државе, друштва, културе на нивоу личности, догађаја, појава и процеса);
- усвојеног степена одговорности према културно-уметничком наслеђу, свести о потреби развијања толерантног односа према члановима локалне заједнице другачијег етничког или конфесионалног порекла, као и њиховим споменицима културе (укључујући верске објекте).

 I Т6.1 – 2 – увод у тему и задаци за самоевалуацију напредовања полазника

 I I Т6.1. – задаци за процену напредовања полазника

 – разноврсни текстови и слике

Пројекат финансира
Европска унија

Република Србија
Министарство
просвете и науке

друга шанса

Развој система функционалног основног
образовања одраслих у Србији
од 2011. до 2013. године

Историја

КАКО ЕФИКАСНО ПРЕДАВАТИ И УЧИТИ ИСТОРИЈУ У ФУНКЦИОНАЛНОМ ОСНОВНОМ ОБРАЗОВАЊУ ОДРАСЛИХ

- водич за наставнике и полазнике -

ДРУГИ И ТРЕЋИ ЦИКЛУС